

RAZVOJ LJUDSKE OBLASTI V LJUBLJANI V PRVEM DESETLETJU PO OSVOBODITVI

MATJANKO DOLENC

OBDOBJE OD OSVOBODITVE (9. MAJ 1945)
DO SPREJETJA PRVEGA SPLOŠNEGA ZAKONA
O LJUDSKIH ODBORIH (21. MAJ 1946)

Dne 9. maja 1945. leta v jutranjih urah je Jugoslovanska armada vkorakala v Ljubljano. Prebivalci so navdušeno pozdravili svoje osvoboditelje, ki so jim prinesli tako težko pričakovano svobodo. S prihodom partizanske vojske se prične v zgodovini našega mesta novo obdobje.

Ljubljana, v kateri je našla rojstvo Osvobodilna fronta slovenskega naroda in je bila vso dobo težke okupacije kljub blokadi žarišče narodnoosvobodilne borbe, ni bila nepripravljena na svojo osvoboditev. Ob podpori prebivalstva in pod vodstvom Komunistične partije so v našem mestu aktivisti OF izvrševali priprave za dokončen in popoln prevzem oblasti po novih demokratičnih organih, ki so se porajali med narodnoosvobodilnim bojem in v teku naše ljudske revolucije.

Ob osvoboditvi smo Slovenci imeli že svoj vrhovni organ oblasti Slovenski narodnoosvobodilni svet (SNOS) in svoj vrhovni izvršni upravni organ Narodno vlado Slovenije. V Ljubljani pa še ni bilo nekega lokalnega oblastvenega organa, ki bi prevzel vodstvo same Ljubljane, pač pa so obstojali OF odbori, ki so že na dan osvoboditve prevzemali posle v imenu nove oblasti. Ker v prvih dneh po osvoboditvi zaradi potrebnih priprav še ni bilo mogoče v mestu takoj izvesti ločitve lokalnih političnih organov od organov oblasti, je prevzela oblast Osvobodilna fronta, ki je v teku narodnoosvobodilnega boja postala po volji vsega slovenskega naroda dejansko edina slovenska narodna oblast. Treba pa je bilo misliti tudi na to, da se čimprej vzpostavi takšen oblastven organ, katerega so druga mesta in kraji, ki so bili poprej osvobojeni, povečini že imeli.

Takoj po osvoboditvi se je v Ljubljani formalno pripravljali Mestni odbor OF za mesto

Ljubljana, ki je imel nalogo, da pripravi vse potrebno za prve volitve v nove OF odbore. Dne 16. maja, komaj teden dni po osvoboditvi, so se že vršile volitve v terenske odbore OF in volitve delegatov za Mestni odbor Osvobodilne fronte za mesto Ljubljana (MOOF). S tem so se v najkrajšem času po izgonu okupatorja uresničevala v našem mestu demokratična načela. Da so se volitve lahko tako hitro izvršile, je bilo treba pripisati tudi neupogljivemu odpornemu duhu in politični zrelosti Ljubljančanov, ki so štiri leta kljubovali najprej nasilju italijanskih fašistov, potem pa še nasilju gestapa in domačih izdajalcev. Ljubljana si je z lastno borbo in lastnimi žrtvami ustvarila pogoje, da je lahko z volitvami v odbore OF tako hitro pripravljala temelje za graditev svoje oblasti. S tem je dohitevala tiste predele naše domovine, kjer je bila ljudska oblast v svoji prvi fazi že izgrajena.

Odbori OF, ki so jih prebivalci Ljubljane volili v tistih dneh, so združevali v sebi politično vodstvo in ljudsko oblast. Njihova naloga je bila, da med prebivalci našega mesta delajo vzgojno-politično, obenem pa izvršujejo vse posle v zvezi z izvajanjem oblasti. Oblastne posle so izvrševali toliko časa, dokler niso bili pozneje izvoljeni narodnoosvobodilni odbori, to se pravi, organi nove slovenske ljudske oblasti, ki je pognala iz Osvobodilne fronte.

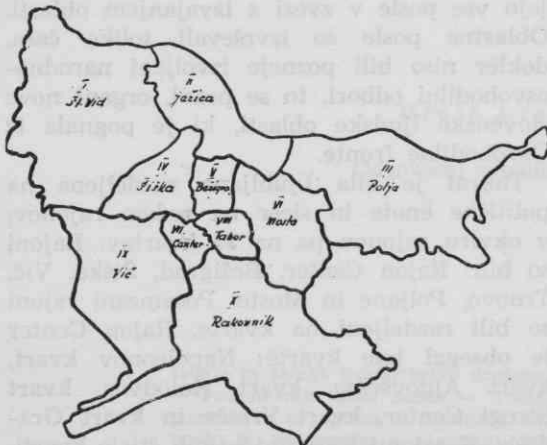
Takrat je bila Ljubljana razdeljena na politične enote in sicer na sedem rajonov, v okviru rajonov pa na 35 kvartov. Rajoni so bili: Rajon Center, Bežigrad, Šiška, Vič, Trnovo, Poljane in Moste. Posamezni rajoni so bili razdeljeni na kvarte. Rajon Center je obsegal tele kvarte: Napoleonov kvart, kvart Ajdovščina, kvart Kolodvor, kvart Strog Center, kvart Vrtača in kvart Gradišče. V rajonu Bežigrad so bili štirje kvarti, ki so bili označeni z rimskimi številkami:

kvart I, II, III in IV. V rajonu Šiška so bili štiri kvarti in sicer: kvart I, II in III in kvart Dravlje. Rajon Vič je obsegal štiri kvarte: kvart Vič, kvart Brdo, kvart Glince in kvart Rožna dolina. Rajon Trnovo je obsegal: kvart Galjevica, kvart Kolezija, kvart Trnovo, kvart Prule in kvart (kraj) Rudnik. Rajon Poljane: kvart Poljane, Resljev kvart, kvart Spodnji Šentpeter, kvart Zgornji Šentpeter, kvart Tabor, Zrinjski kvart in kvart Sv. Jakob. Rajon Moste je obsegal: kvart Moste, kvart Zelena jama, kvart Novi Vodmat, kvart Stari Vodmat in kvart Kodeljevo.

Volitve so se vršile v vseh 35 kvartih. Prebivalci so volili svoje kvartne odbore Osvobodilne fronte in zastopnike za Mestno skupščino. Pri teh volitvah so prvič v zgodovini našega mesta volile tudi žene.

Dne 19. maja dopoldne so se v unionski dvorani zbrali izvoljeni odposlanci terenskih (kvartnih) organizacij OF na slovesni skupščini. Odposlanci so prišli na ta zbor, da izberejo iz svoje srede Mestni plenum in Mestni odbor OF Ljubljane. Na skupščini je bil izvoljen 42-članski Mestni plenum OF, ki je prevzel politično in oblastno vodstvo mesta Ljubljane. Z njegovo izvolitvijo so bili storjeni prvi koraki za postopno normalizacijo življenja v Ljubljani. To zgodovinsko zborovanje je položilo prve temelje bodoči ljudski oblasti in svobodni Ljubljani.

Toda naša demokratična načela so zahtevala nadaljnjo izgradnjo naše mlade ljudske oblasti. Mestni odbor OF je bil vendarle politični organ in treba je bilo gledati na to, da se tudi v Ljubljani čimprej izvoli pravi predstavniški organ, ki bo prevzel edino le oblastvene funkcije. Z drugimi besedami, treba je bilo čimprej mogoče izvesti ločitev političnega organa od oblastvenega organa.

Upravna razdelitev junija 1945

Že 30. junija 1945. leta so bile razpisane volitve v narodnoosvobodilne odbore, nosilce ste, Poljane, Rakovnik, Šiška, Šentvid, Tabor in Vič. Mestu so bili priključeni okoliški kraji bivših občin Ježica (tostran Save), Šentvid in Polje. Ljubljana pa je kot upravno in ki so pomenile zopet nadaljnji korak pri izgrajevanju ljudske oblasti v našem mestu.

Še pred volitvami se je izvedla nova upravno-teritorialna razdelitev mesta. Namesto prejšnjih političnih rajonov in kvartov je bilo vzpostavljenih deset upravnih enot — mestnih četrti: Center, Bežigrad, Ježica, Mrprave ljudske oblasti. Približeval se je dan, ko bo Mestni odbor Osvobodilne fronte kot politični predstavnik mesta Ljubljane predal oblastvene funkcije novo izvoljenemu Narodnoosvobodilnemu odboru mesta Ljubljane. Ljubljana, ki je ves čas okupacije spremljala in podpirala narodnoosvobodilno borbo, se je vsa predala pripravam za te volitve. politično središče Slovenije dobila stopnjo *okrožnega* mesta. To je pomenilo, da bo opravljal njen bodoče izvoljeni Mestni narodnoosvobodilni odbor vse iste posle, kakor okrožni narodnoosvobodilni odbori v okrožjih, na katere je bila upravno razdeljena Slovenija.

Na volitvah dne 29. julija 1945. leta so ljubljanski volivci izpričali svojo enotnost in pripadnost Osvobodilni fronti. V vseh desetih mestnih četrtih je bilo od 75.083 volilnih upravičencev, oddanih 68.478 glasov ali 91,2 odstotka. Ljubljanski prebivalci, naši delavci, naši kmetje in naša delovna inteligenca, so se zavestno izrekli za novo oblast in za nadaljevanje poti, ki je bila začeta v narodnoosvobodilnem boju. Izvoljeni so bili pravi predstavniški organi našega mesta: narodnoosvobodilni odbori vseh mestnih četrti in Mestni narodnoosvobodilni odbor (Okrožna mestna skupščina).

V vsaki četrti je bilo v četrtne narodnoosvobodilne odbore izvoljenih devet odbornikov (predsednik, tajnik in člani), in poleg teh še odposlanci v Okrožno mestno skupščino. V četrti Center je bilo izvoljenih devet odposlancev, v četrti Tabor deset, v četrti Rakovnik štiri, v četrti Moste pet, v četrti Vič šest, v četrti Bežigrad pet, v četrti Šiška šest, v četrti Polje štiri, v četrti Ježica dva in v četrti Šentvid trije odposlanci.

Dne 14. avgusta 1945. leta so izvoljeni odposlanci ljubljanskih četrtnih odborov, ki so sestavljali Mestno okrožno skupščino, izvolili izmed sebe Izvršilni odbor Mestnega narodnoosvobodilnega odbora za okrožno mesto Ljubljana. V izvršilni odbor je bilo izvoljenih 16

Organizacijska shema Mestnega narodnoosvobodilnega odbora dne 15. VIII. 1945

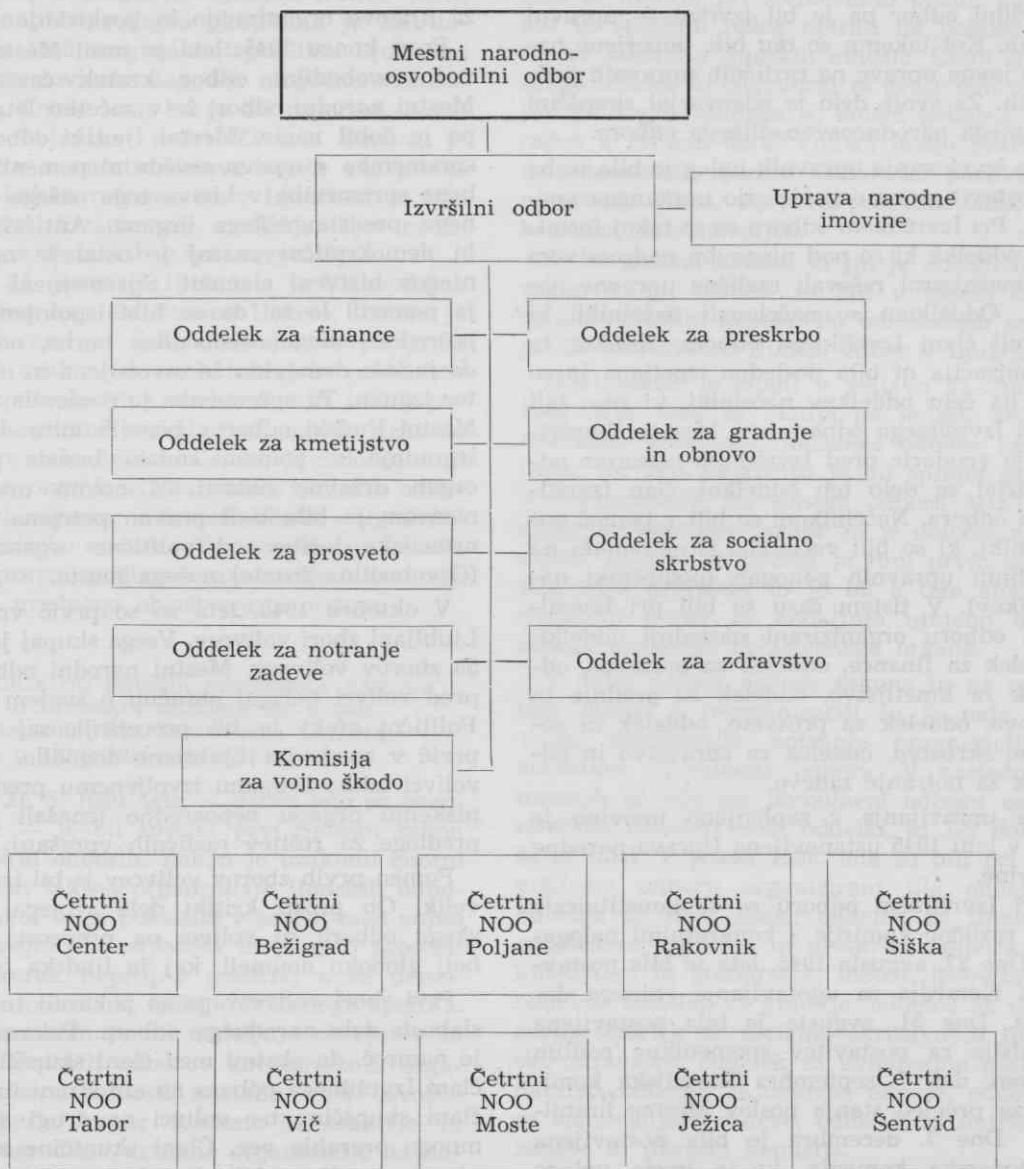

Tabela I.

članov, celotna Mestna skupščina pa je štela 64 članov. Tukaj je všteto tudi deset poslancev I. Slovenske divizije NO IV. Armije, ki so bili izvoljeni v vojaških edinicah.

Novo izvoljeni Mestni narodnoosvobodilni odbor je prevzel veliko in odgovorno nalogo. Kakšne naloge so stale takrat pred njim? Treba je bilo čimprej odpraviti posledice, ki jih je Ljubljani prizadejala vojna in preiti v urejeno življenje. Treba je bilo rešiti celo vrsto raznih finančnih, socialnih, gospodarskih in drugih vprašanj. Posebno pereča je bila obnova prevzetega slabega mestnega gospodarstva. Na novo je bilo organizirati upravni aparat.

Izvršilni odbor je prevzel upravni aparat starega »magistrata«, ki ni več ustrejal takratnim zahtevam naše ljudske oblasti. Preobsežen aparat je bil najboljša podlaga za nezdravo birokratsko uradovanje. Aparat starega Magistrata je z njegovimi ustanovami vred štel približno 1500 ljudi. Kljub povečanim nalogam je bilo treba to število znižati ter vpeljati nove metode dela. Kmalu je bil v temeljih razbit organizacijski sistem starega magistrata, ki so ga vzpostavili predaprilski režimi in so ga med okupacijo s pomočjo peščice domačih izdajalcev še vzdrževali italijanski fašisti.

Mestni narodnoosvobodilni odbor je bil oblastveni organ z zakonodajno močjo, njegov Izvršilni odbor pa je bil izvršni — upravni organ. Kot takemu so mu bile poverjene naloge javne uprave na različnih upravnih področjih. Za svoje delo je odgovarjal skupščini Mestnega narodnoosvobodilnega odbora.

Za izvrševanje upravnih nalog je bilo treba vzpostaviti novo organizacijo upravnega aparata. Pri Izvršilnem odboru so se takoj formalizirali oddelki, ki so pod njegovim nadzorstvom in smernicami reševali različne upravne naloge. Oddelkom so načelovali načelniki, ki so bili člani Izvršilnega odbora. Kolikor ta organizacija ni bila dosledno izpeljana in so bili na čelu oddelkov načelniki, ki niso bili člani Izvršilnega odbora niti Mestne skupščine, je vendarle pred Izvršilnim odborom odgovarjal za delo teh oddelkov član Izvršilnega odbora. Načelnikom so bili v pomoč pomočniki, ki so bili večinoma strokovnjaki na poedinih upravnih panogah (pomočniki načelnikov). V tistem času so bili pri Izvršilnem odboru organizirani naslednji oddelki: oddelek za finance, oddelek za preskrbo, oddelek za kmetijstvo, oddelek za gradnje in obnovo, oddelek za prosveto, oddelek za socialno skrbstvo, oddelek za zdravstvo in oddelek za notranje zadeve.

Za upravljanje z zaplenjeno imovino je bila v letu 1945 ustanovljena Uprava narodne imovine.

Pri Izvršilnem odboru so se konstituirale tudi različne komisije s konkretnimi nalogami. Dne 27. avgusta 1945. leta je bila postavljena Komisija za ugotavljanje vojnega dobička. Dne 31. avgusta je bila postavljena Komisija za postavitev spomenikov padlim borcem, dne 7. septembra Revizijska komisija za pregled stanja poslov Mestne hranilnice. Dne 7. decembra je bila postavljena Cospodarska komisija, ki je imela nalogo proučevati možnost ustanavljanja mestnih podjetij. Dne 27. decembra je bila postavljena Komisija za izenačevanje cen starih zalog z novimi. Istega dne je bila postavljena Okrožna volilna komisija za volitve obratnih zaupnikov. Dne 17. 1. 1946. leta je bila postavljena davčna komisija. V istem mesecu je bila postavljena tudi Komisija za prevoz padlih borcev. V začetku 1946. leta je bila postavljena posebna komisija za razdeljevanje premičnin iz zaplenjenega premoženja. V okviru oddelka za notranje zadeve je bila postavljena Komisija za vojno škodo.

V marcu 1946. leta je bila za vodstvo podjetij organizirana Uprava mestnih podjetij. Ustanovitev te uprave je bila potrebna, ker

je število mestnih podjetij vedno bolj naraščalo in je bil potreben organ, ki je skrbel za njihovo organizacijo in poslovanje.

Proti koncu 1945. leta je nosil Mestni narodnoosvobodilni odbor kratek čas naziv Mestni *narodni* odbor, že v začetku leta 1946 pa je dobil naziv: Mestni *ljudski* odbor. Ta sprememba v nazivu seveda ni pomenila nobene spremembe v bistvu tega našega mestnega predstavniškega organa. Antifašistični in demokratični značaj je ostal še nadalje njegov bistveni element. Spremenjeni naziv je pomenil le to, da so bile izpolnjene neposredne naloge osvobodilne borbe, namreč, da je bila domovina že osvobodjena in okupator izgnan. Ta sprememba je pomenila, da je Mestni ljudski odbor v pogojih mirnodobske izgradnje v polnem smislu besede postal organ državne oblasti. Z novim uradnim nazivom je bila tudi pravno potrjena organizacijska ločitev od politične organizacije (Osvobodilna fronta) našega mesta.

V oktobru 1945. leta so se prvič vršili v Ljubljani zbori volivcev. Vsega skupaj je bilo 58 zborov volivcev. Mestni narodni odbor je pred volivci polagal obračun o svojem delu. Politični efekt je bil precejšnji, saj se je prvič v zgodovini Ljubljane dogodilo, da so volivci lahko svojemu izvoljenemu predstavniškemu organu neposredno iznašali svoje predloge za rešitev različnih vprašanj.

Pomen prvih zborov volivcev je bil izredno velik. Ob prosti kritiki dela svojega ljudskega odbora so volivci na preprost način bolj globoko doumeli, kaj je ljudska oblast.

Prvi zbori volivcev pa so pokazali tudi na slabosti dela narodnega odbora. Pokazalo se je namreč, da obstoji med člani skupščine in člani Izvršilnega odbora na eni strani in med člani skupščine ter volivci na drugi strani, mnogo prerahla vez. Člani skupščine skoraj niso posegali v delo ljudskega odbora. Po drugi strani pa se je skupščina tudi sklicevala na preveč časovno oddaljena obdobja. V času od 14. avgusta 1945 do 29. junija 1946 je zasedala skupščina trikrat. To je imelo za posledico, da je Izvršilni odbor tudi kot izvršni organ le sam izvajal vso politiko celotnega ljudskega odbora.

Izgradnja naše nove ljudske oblasti se je neprestano nadaljevala. Ko opisujemo njen razvoj v našem mestu, ne moremo iti preko važnih dogodkov v jeseni 1945. leta in v januarju 1946. leta. Dne 11. novembra 1945. leta so bile volitve v Ustavodajno skupščino. Ljudska fronta kot vseljudska politična organizacija je zabeležila novo veliko zmago. Kakor po ostalih krajih države, tako so tudi

ljubljski volivci v ogromni večini (93%) glasovali za kandidate Ljudske fronte. Novo izvoljena Ustavodajna skupščina je 29. novembra 1945 razglasila Republiko. Ljubljana je ta zgodovinski dogodek mogočno manifestirala. Konec leta, ko je bil narodom Jugoslavije objavljen načrt Zvezne Ustave, je razprava o načrtu Ustave zajela vse prebivalce. Lahko rečemo, da v Ljubljani ni bilo ustanove, tovarne ali podjetja, kjer ne bi ljudje na sestankih o tem razpravljali.

Dne 31. januarja 1946. leta je Ustavodajna skupščina sprejela Zvezno Ustavo. Ustava je v prvi razvojni dobi naše države pomenila končno uzakonitev vseh teženj in pridobitev narodnoosvobodilne borbe. Z njo je bil postavljen pravni temelj družbene in državne ureditve naše države. Ustava je določila tudi osnovna organizacijska načela ljudskih odborov kot organov državne oblasti v upravno-teritorialnih enotah. Ta načela so tvorila trdno pravno podlago organizacije takratnega našega mestnega oblastvenega organa.

OBDOBJE OD PRVEGA SPLOŠNEGA ZAKONA
O LJUDSKIH ODBORIH (21. 5. 1946)
DO DRUGEGA SPLOŠNEGA ZAKONA
O LJUDSKIH ODBORIH (6. 6. 1949)

Dne 21. 5. 1946. leta — dobro leto po osvoboditvi — je bil sprejet prvi Splošni zakon o ljudskih odborih. Zakon je uzakonil enotni sistem in takšno organizacijo ljudskih odborov, kakor se je pokazala v praksi med vojno in po vojni kot najboljša in je zato pomenil velik korak naprej v graditvi nove demokratične oblasti in našega državnega aparata. Njegov namen je bil nadaljnja okrepitev in razvoj ljudskih odborov kot osnovnih organov državne oblasti nastalih med osvobodilno borbo zoper fašizem in reakcijo in polna izgraditev državne organizacije na načelih Ustave.

Razvijajoč ustavna načela o ljudski oblasti je zakon obeležil pojem ljudskih odborov: ljudski odbori so organi državne oblasti, po katerih ljudstvo izvršuje ljudsko oblast v upravno-teritorialnih enotah. Ljudski odbori so v svojem območju najvišji organi državne oblasti v zadevah lokalnega značaja, uresničujejo pa v svojem območju tudi naloge splošnega značaja. Oni so predstavniški organi, izvoljeni na podlagi splošne, enake in neposredne volilne pravice s tajnim glasovanjem. V mejah svoje pristojnosti izdajajo splošne predpise. Vse pravice, ki pripadajo ljudskemu odboru, jih izvršujejo neposredno (na svojih zasedanjih) ali pa po svojih organih (izvršilnih odborih) in ustanovah.

Ljudski odbori so organi ljudske volje, zato se morajo pri izvrševanju svojih lokalnih in splošnih nalog opirati na pobudo in široko udeležbo ljudskih množic. Člani ljudskega odbora so odgovorni za svoje delo svojim volivcem, katerim so dolžni polagati obračun o svojem delu. Volivci imajo pravico, da odpokličejo ljudski odbor ali poedinega njegovega člana, še pred potekom časa, za katerega je bil izvoljen.

To so glavna načela, ki jih je določil novi zakon in po katerih so bili v tistem času zgrajeni ljudski odbori. Po teh načelih se je gradil tudi Mestni ljudski odbor v Ljubljani.

Novi zakon je stopil v veljavo 27. junija 1946. leta. Dne 29. junija pa je bilo redno zasedanje Mestnega ljudskega odbora Ljubljane. Na tem zasedanju je bil sprejet sklep o reorganizaciji Izvršilnega odbora MLO in njegovih oddelkov, kakor jo je določal novi zakon. Mestna skupščina je tudi prvič sprejela letni proračun in je bil s tem storjen nadaljnji korak za nadaljnjo urejeno delo našega mestnega oblastvenega organa.

V duhu določil novega zakona in na podlagi sklepa o reorganizaciji se je nato izvršila sprememba notranje organizacijske strukture Izvršilnega odbora. V naslednjih mesecih so bili pri Izvršilnem odboru ustanovljeni nekateri novi oddelki, ki jih doslej še ni imel. V jeseni 1946. leta so bili pri izvršilnem odboru organizirani tile oddelki: oddelek za obče posle, oddelek za finance, oddelek za trgovino in preskrbo, oddelek za kmetijstvo in gozdarstvo, industrijsko-obrtni oddelek, oddelek za gradnje, oddelek za prosveto, oddelek za socialno skrbstvo in ljudsko zdravstvo, oddelek za komunalno gospodarstvo, oddelek za delovne odnose, oddelek za stanovanjske zadeve, oddelek za notranje zadeve in planska komisija.

V skladu s predpisi novega zakona so načelovali oddelkom člani Izvršilnega odbora kot *poverjeniki* za posamezne upravne panoge (prej načelniki oddelkov). Bivši pomočniki načelnikov pa so postali pomočniki poverjenikov in jih je Izvršilni odbor postavljaj iz vrst uslužbencev. Planski komisiji je načeloval predsednik, ki je bil član Izvršilnega odbora, v pomoč pa mu je bil podpredsednik, ki je bil postavljen izmed uslužbencev. V oktobru 1946. leta je pričela poslovati planska komisija in od tedaj je prešel Mestni ljudski odbor na sistem planskega gospodarstva.

Izmed naštetih oddelkov ni imel v začetku svojega posebnega poverjenika oddelek za obče posle, ki je spadal pod neposredno vodstvo tajnika. V začetku julija 1947. leta pa

Organizacijska shema Mestnega ljudskega odbora Ljubljane v oktobru 1946. leta

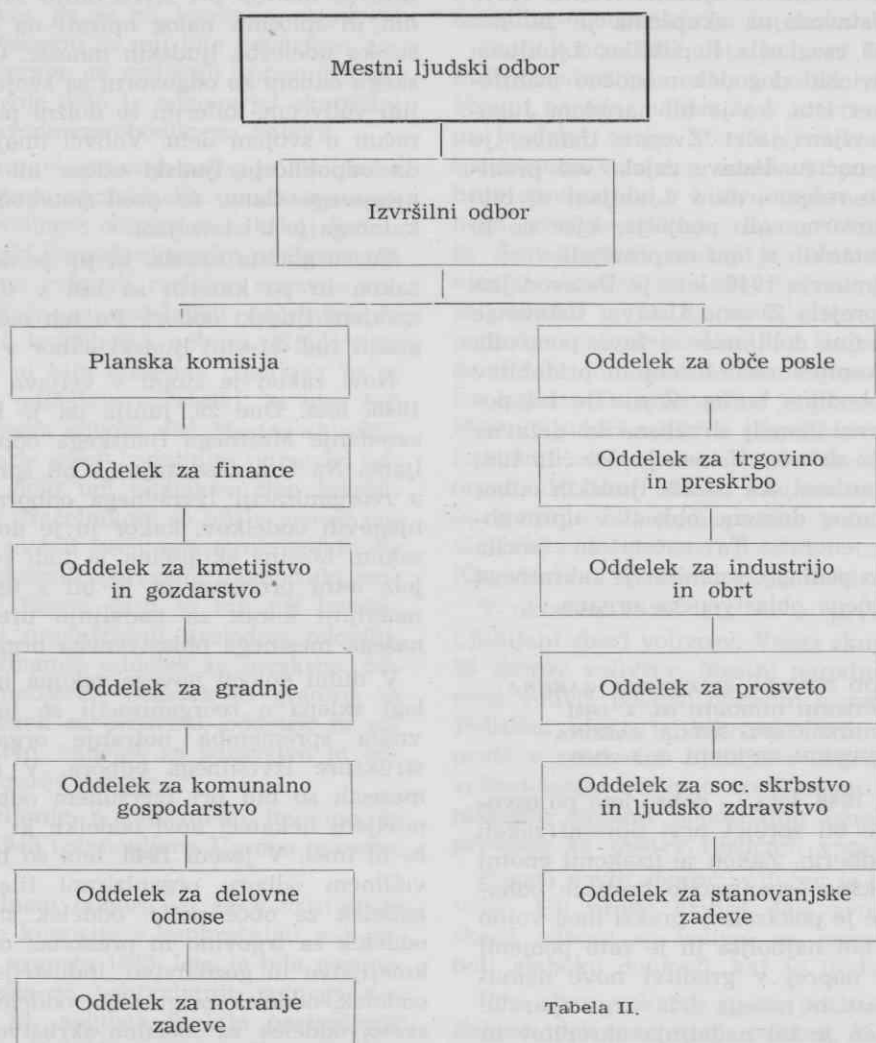

Tabela II.

je prevzel njegovo vodstvo poverjenik, ki je bil obenem tudi drugi tajnik Izvršilnega odbora. Takšno stanje je bilo do konca leta 1947, ko je bil obči oddelek ukinjen in so njegovi odseki prešli neposredno v tajništvo.

Na čelu oddelka za notranje zadeve je bil načelnik, ki ni bil član Izvršilnega odbora. Načelnik oddelka za notranje zadeve je bil neposredno podrejen takratnemu republiškega ministru za notranje zadeve. Načelnik oddelka za notranje zadeve je prisostvoval sejam Izvršilnega odbora, toda le s pravico posvetovalnega glasu. Oddelek za notranje zadeve je izvrševal naloge Mestnega ljudskega odbora in Izvršilnega odbora, toda samo, kolikor ti nalogi niso nasprotovali odredbam ministrstva za notranje zadeve.

Zaradi popolnega prehoda v plansko gospodarstvo pa je Izvršilni odbor v februarju 1947. leta smatral za potrebno, da se osredo-

toči vse gospodarstvo mesta v enem oddelku, da bi bili na ta način ustvarjeni pogoji za popolno koordinacijo vseh gospodarskih panog in da bi bilo ustvarjeno enotno vodstvo celotnega gospodarstva. Novi gospodarski oddelek naj bi po takratni zamisli zajel torej vso gospodarsko dejavnost Ljubljane. Po ustanovitvi tega oddelka so bili likvidirani oddelek za trgovino in preskrbo, oddelek za industrijo in obrt, oddelek za kmetijstvo in gozdarstvo, oddelek za gradnje in oddelek za delovne odnose. Vsi našteti likvidirani oddelki so prešli kot odseki v sklop novo ustanovljenega gospodarskega oddelka. Poleg teh odsekov so bili v sklopu tega oddelka še odsek za strokovno šolstvo in odsek za zadružništvo.

Praksa v naslednjih mesecih pa je pokazala, da je bil gospodarski oddelek preobsežen in zaradi tega premalo operativen, da bi

lahko uspešno izvrševal vse gospodarske posle, ki so jih poprej izvrševali posamezni samostojni oddelki. Najprej se je to pokazalo pri trgovini in preskrbi. Delo v zvezi s trgovino in preskrbo mesta je bilo spričo omejenih živilskih fondov v tistem času tako važno, da so potrebe kmalu izsilile, da se osnuje zopet samostojni oddelek za trgovino in preskrbo s svojim poverjenikom na čelu. Že 21. junija istega leta je bil s sklepom Izvršilnega odbora ponovno vzpostavljen samostojni oddelek za trgovino in preskrbo. Komaj mesec dni za tem pa sta bila iz gospodarskega oddelka izločena in vzpostavljena kot samostojna oddelka obrtno-industrijski oddelek in gradbeno-komunalni oddelek.

Z neprestanim naraščanjem števila mestnih podjetij se je pokazalo, da Uprava mestnih podjetij, ki je bila ustanovljena v marcu 1946. leta, ne bo zmogla voditi več vsa podjetja, posebno še, ker so bila podjetja različne stroke. V marcu 1946. leta je imel Mestni ljudski odbor že svojih prvih 15 podjetij, v novembru istega leta pa že 49 podjetij. Zato so se proti koncu 1946. leta ustanovili dve upravi in sicer Uprava trgovinskih in gostinskih podjetij ter Uprava obrtno-industrijskih podjetij. Ti dve upravi sta vodili podjetje do ustanovitve direkcij.

V februarju 1947. leta so bile za vodstvo mestnih podjetij ustanovljene štiri direkcije in sicer: Direkcija trgovinskih in gostinskih podjetij, Direkcija živilskih podjetij, Direkcija gradbenih, lesnih in kovinskih podjetij ter Direkcija splošnih komunalnih naprav in podjetij. Iz Direkcije trgovinskih in gostinskih podjetij sta v juliju 1947. leta nastali dve samostojni direkciji: Direkcija trgovinskih in Direkcija gostinskih podjetij.

Direkcije so bile operativno-upravni voditelji državnih gospodarskih podjetij, kolikor si določenih poslov ni pridržal Izvršilni odbor. Podrejene so bile neposredno Izvršilnemu odboru, ki je usmerjal njihovo delo. Skrbele so za pravilno organizacijo mestnih podjetij in so izvrševale nadzorstvo nad njihovim poslovanjem. Proučevale so ekonomsko-tehnična vprašanja v podjetjih zaradi racionalnejšega dela in izboljšanja proizvodnje. Direkcije so skrbele tudi za medsebojno izmenjavo pridobljenih izkustev v posameznih podjetjih in za uporabo novih delovnih metod. Važna njihova naloga je bila v nadzorovanju izvajanja plana v podjetjih. Pri izvrševanju teh nalog so imele direkcije pooblastilo, da odločajo o kakršnokoli odredbi direktorjev podjetij, ki bi nasprotovala zakonskim predpisom in gospodarskim načelom.

Na čelu direkcije je bil direktor, ki ga je v odsotnosti nadomeščal pomočnik, ki je bil obenem personalni šef. Direktor je bil za svoje delo odgovoren neposredno Izvršilnemu odboru. Direktorja, pomočnika in strokovne šefe posameznih sektorjev (sektorja za kadre, obratno-tehničnega sektorja, sektorja planiranja in komercialnega sektorja) je postavljaj in odstavljaj Izvršilni odbor.

Direkcije so za potrebe svojega poslovanja razpolagale z lastnimi finančnimi sredstvi, katere so črpale iz prispevkov podjetij, ki so bile vključene v posamezne direkcije, po posebnem ključu, ki ga je določil Izvršilni odbor.

Med te direkcije je Izvršilni odbor v 1947. letu razdelil svoja mestna podjetja.

Dne 25. januarja 1947. leta je stopila v veljavo nova upravna razdelitev LR Slovenije in so bila ukinjena okrožja. Mestni ljudski odbor v Ljubljani, čigar oficialni naslov je bil doslej Mestni ljudski odbor za *okrožno* mesto Ljubljana je takrat v smislu novega zakona dobil nov uradni naziv: Mestni ljudski odbor *glavnega* mesta Ljubljane.

V aprilu 1947. leta je bila izvedena nova upravno-teritorialna razdelitev Ljubljane, dasi takrat še ni bil spremenjen zakon o upravno-teritorialni razdelitvi LR Slovenije. To upravno razdelitev mesta je izvedel Mestni ljudski odbor. Vzpostavljeni so bili štirje rajoni in sicer: rajon Center, rajon Bežigrad-Šiška, rajon Moste in rajon Rakovnik-Vič ter trije kraji in sicer: Polje, Šentvid in Ježica. Ukinjene pa so bile mestne četrti, na katere je bila Ljubljana razdeljena od junija 1945. leta. Od aprila 1947. leta smo imeli v našem mestu kot najnižje organe oblasti štiri *rajonske* ljudske odbore in tri *krajevne* ljudske odbore. Krajevni ljudski odbori so bili formirani v obrobni delih mesta glede na poseben kmečki značaj teh predelov, bili pa so v sklopu mesta vezani na Mestni ljudski odbor.

To upravno razdelitev je ljudska skupščina LRS naknadno sprejela v Zakon o upravni razdelitvi LR Slovenije, ki ga je izdala 23. februarja 1948. leta.

Kakšni so bili razlogi za ukinitve mestnih četrti in za vzpostavitev rajonov in krajev? Mestne četrti so bile premajhne teritorialne enote in zato četrtini ljudski odbori niso imeli pogojev, da bi si lahko ustvarili solidno gospodarsko bazo in s tem svojo samostojnost. Četrtini odbori niso imeli svojega proračuna, ampak so dobivali za svoje administrativne izdatke letno dotacijo od Mestnega ljudskega odbora. V takih okoliščinah so bili četrtini

Organizacijska shema Mestnega ljudskega odbora Ljubljane v februarju 1947. leta

Tabela III.

odbori le nekake podružnice Mestnega ljudskega odbora, ki so delali po njegovih nalogih. Njihov upravni aparat je bil nerazvit in nesamostojen. Večkrat se je dogajalo, da so marsikakšno nalogo oblastvenega značaja izvršili mimo njih terenski odbori OF, kar ni bilo več v skladu z načelom ločitve državnih oblastvenih organov od političnih organov. Zato lahko rečemo, da so bili četrtni ljudski odbori sicer demokratični po svoji obliki, ne pa tudi po svoji vsebini. Njihova nesamostojnost jim je jemala značaj organov oblasti.

Z vzpostavitvijo teritorialno obsežnejših rajonov in močnejših rajonskih ljudskih odborov se je hotela doseči resnična decentracija ter konsolidacija osnovnih oblastvenih organov v Ljubljani. Samostojnost rajonskih ljudskih odborov pa bi bila lahko dosežena edino s tem, da bi jim bila zasigurana materialna podlaga. Treba jim je bilo torej zaupati tudi gospodarske naloge. Zato jim je Mestni ljudski odbor postopoma odstopal posamezna podjetja. Pri tem je Mestni ljudski odbor vodil takšno politiko, da je rajonskim

Upravna razdelitev 1947

odborom dajal predvsem obrtna in uslužnostna, pa tudi druga manjša podjetja, za katera je smatral, da jih bodo rajonski odbori lahko vodili in dalje razvijali.

Novi rajoni so v glavnem nastali na podlagi združevanja bivših četrti. Rajon Center je obsegal staro četrto Center in četrto Tabor z gotovimi korekturami; rajon Bežigrad-Šiška je obsegal obe stari četrti Bežigrad in Šiška; rajon Moste je obsegal staro četrto Moste in del bivših četrti Bežigrad in Tabor; rajon Rakovnik-Vič pa je obsegal staro četrto Rakovnik, četrto Vič in del četrti Center. Kraji Ježica, Šentvid in Polje pa so obdržali meje bivših istoimenskih četrti, z izjemo Ježice, katere teritorij se je nekoliko povečal.

Novi rajonski ljudski odbori so se konstituirali izmed članov bivših četrtinskih ljudskih odborov na ta način, da so se ustrezni četrtinski ljudski odbori združili v en rajonski ljudski odbor. V takšni obliki in zasedbi so ostali rajonski in krajevni ljudski odbori do novih volitev, ki so bile 30. novembra 1947. leta.

Na novembrskih volitvah v rajonske in krajeve ljudske odbore na področju našega mesta je skupno glasovalo 76.352 volivcev ali 99,07%. Za kandidate OF je glasovalo 97,30%, za skrinjico brez liste 2,70%. Skupno je bilo izvoljenih 298 odbornikov, in sicer: v RLO Center 60, v RLO Bežigrad-Šiška 52, v RLO Moste 40, v RLO Rakovnik-Vič 53, v KLO Ježica 28, v KLO Polje 33 in v KLO Šentvid 32 odbornikov. Med 298 odborniki je bilo izvoljenih 111 delavcev in 24 kmetov, ostali so bili intelektualci in drugi poklici. Med odborniki je bilo izvoljenih 50 žena.

Komaj štiri mesece nato — dne 21. marca 1948. leta — so se vršile volitve v Mestni ljudski odbor Ljubljane. Te volitve so pomenile nadaljnjo krepitev avtoritete ljudske

oblasti v našem mestu. Ljubljanci so z zrelim nastopanjem na predvolilnih zborovanjih dokazali, da imajo jasno predstavo in živo zanimanje za naloge novega Mestnega ljudskega odbora. Mnogo je bilo predlogov in nasvetov za izboljšanje gospodarjenja, pa tudi dosti konstruktivne kritike. S svojo udeležbo na volitvah je ljubljansko prebivalstvo manifestiralo svojo voljo, da hoče graditi svojo delovno skupnost in ustvarjati pogoje za socializem.

Ljubljana je bila razdeljena na 120 volilnih enot. V vsaki volilni enoti je moral biti izvoljen po en kandidat. Da je bila volivcem dana možnost izbiranja, sta bila v volilnih enotah postavljena tudi po dva ali celo po več kandidatov. Na volitvah je od 76.726 volilnih upravičencev volilo 75.818 volivcev (98,81%). Za kandidate OF je bilo oddanih 74.201 glas (97,87%). V skrinjico brez liste je bilo oddanih 1.617 glasov (2,13%).

V novi Mestni ljudski odbor je bilo izvoljenih 120 ljudskih odbornikov, od teh je bilo 12 žena. Novo izvoljeni Mestni ljudski odbor je imel 56 ljudskih odbornikov več kot stari.

Novo izvoljeni ljudski odbor se je sestel na prvo redno zasedanje dne 9. aprila 1948. leta in je iz svoje srede izvolil 18-članski Izvršilni odbor, ki so ga sestavljali predsednik, trije podpredsedniki, tajnik in 13 poverjenikov. Vsi člani Izvršilnega odbora so bili odslej polno zaposleni in so prejeli za svoje delo mesečne nagrade. Predsednik Izvršilnega odbora je bil istočasno sekretar Mestnega komiteja KPS. S tem je bilo v eni osebi združeno vodstvo mestnega organa oblasti in mestne partijske organizacije.

Po teh volitvah je nastopila druga mandatna doba Mestnega ljudskega odbora.

Za neposredno vodstvo posameznih upravnih panog so bila pri Izvršilnem odboru organizirana namesto dotodanjih oddelkov *poverjeništv*. Prejšnji oddelki so imeli pretežno administrativno-regulativne naloge in njihova organizacijska oblika ni več ustrezala potrebam in sistemu dela v tedanjem času. Poverjeništv pa so bila širše organizacijske enote, ki so odgovarjale takratnemu načinu dela, ko je Izvršilni odbor izvrševal gospodarsko-organizacijske funkcije in je neposredno vodil vedno bolj razvijajoče se mestno gospodarstvo.

Od tega zasedanja dalje so bile pri Izvršilnem odboru naslednje organizacijske enote: planska komisija, poverjeništv za personalne posle, poverjeništv za industrijo in obrt, poverjeništv za trgovino in preskrbo, poverjeništv za komunalno gospodarjenje, pover-

Organizacijska shema Mestnega ljudskega odbora Ljubljane v maju 1948. leta

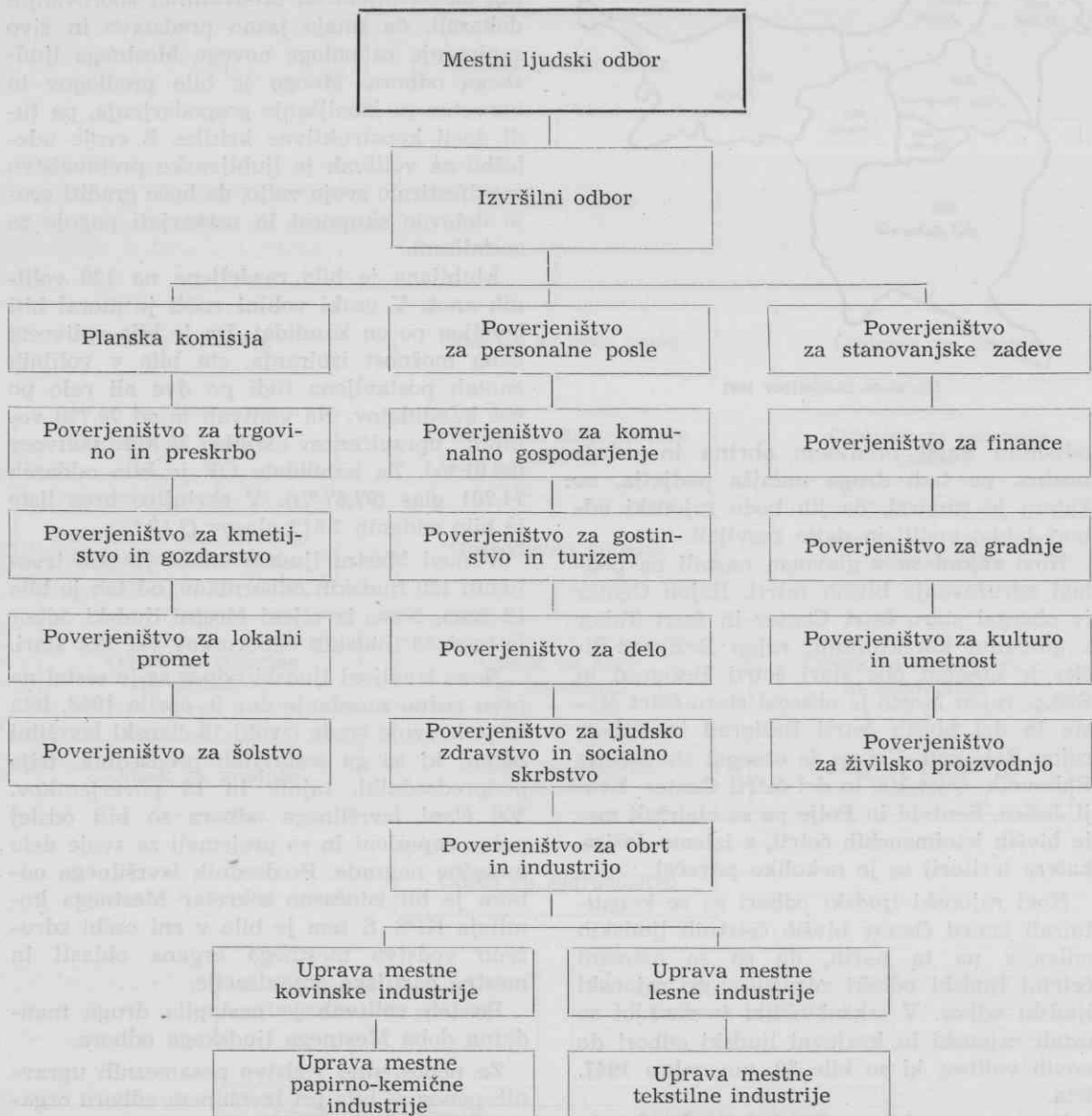

Tabela IV.

jeništvu za finance, poverjeništvu za kmetijstvo in gozdarstvo, poverjeništvu za gostinstvo in turizem, poverjeništvu za gradnje, poverjeništvu za lokalni promet, poverjeništvu za delo, poverjeništvu za šolstvo, poverjeništvu za ljudsko zdravstvo in socialno skrbstvo in poverjeništvu za stanovanjske zadeve.

Novo izvoljeni Izvršilni odbor se je dne 7. maja 1948. leta preselil iz starega Magistrata v Kresijo, kjer je bil od takrat dalje njegov sedež.

V aprilu 1948. leta sta bila dva važna dogodka, ki sta vplivala na delo in notranjo

organizacijo Mestnega ljudskega odbora. Tega meseca je bil namreč sprejet Petletni plan razvoja mesta Ljubljane in izvršila se je druga nacionalizacija privatnih industrijskih podjetij. Niti dva meseca pozneje za tem se je izvršila likvidacija privatne trgovine. V zvezi s tem je Mestni ljudski odbor prevzel pod svoje vodstvo 65 nacionaliziranih gospodarskih podjetij različnih strok, 9 skladišč, 11 velikih vinskih kleti in 390 trgovin. Treba je bilo poskrbeti, da so podjetja in drugi obrati lahko nemoteno nadalje poslovali. S prevzemom nacionaliziranih podjetij pa so narasle gospodarske naloge v takšnem

obsegu, da je bilo treba zvišati število članov Izvršilnega odbora. Veliko število podjetij, ki so z nacionalizacijo prešla v sklop poverjeništa za industrijo in obrt, pa je terjalo, da se iz tega poverjeništa izločijo vsa podjetja živilske stroke. Za vodstvo teh podjetij je bilo v mesecu maju osnovano novo poverjenišvo za živilsko proizvodnjo. V sklopu poverjeništa za industrijo in obrt pa so bile formirane za operativno vodstvo posameznih podjetij sorodne panoge štiri uprave: Uprava mestne kovinske industrije, Uprava mestne lesne industrije, Uprava mestne papirno-kemične industrije in Uprava mestne tekstilne industrije. Nacionalizirana gradbena podjetja pa so bila vključena neposredno pod vodstvo Poverjeništa za gradnje.

V začetku je vodil Poverjenišvo pa personalne zadeve in Poverjenišvo za ljudsko zdravstvo in socialno skrbstvo za ljudsko zdravstvo in socialno skrbstvo en poverjenik. Z rastočimi nalogami pa se je pokazalo, da en poverjenik ne zmore tega dela in je bil izvoljen za vodstvo Poverjeništa za personalne zadeve drug poverjenik. Izvršilni odbor se je konec maja povečal za dva poverjenika in je štel 20 članov. V decembru 1948. leta pa sta bila izvoljena še dva poverjenika. Izvedla sta tudi ločitev Poverjeništa za ljudsko zdravstvo in socialno skrbstvo v dva samostojna poverjeništa. V decembru 1948. leta je bila osnovana pri Mestnem ljudskem odboru tudi Kontrolna komisija, v začetku junija 1949. leta pa še Poverjenišvo za državne nabave.

Neprestano ojačevanje Izvršilnega odbora z večanjem števila plačanih poverjenikov je bila posledica takratnih družbenoekonomskih odnosov, ki so zahtevali administrativno vodstvo gospodarstva. Takšen način pa je seveda zahteval močan upravni aparat.

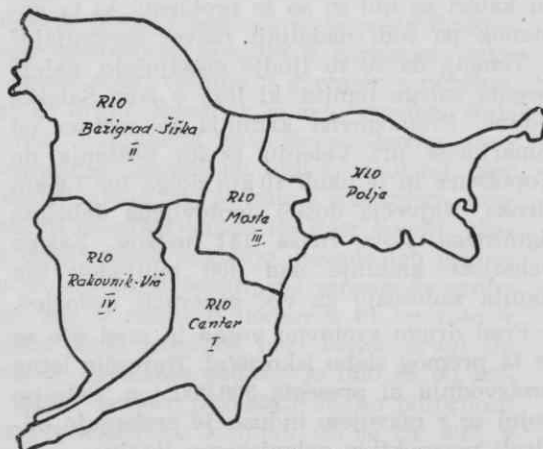
Ni naša naloga, da na tem mestu ocenjujemo delo, ki ga je opravil Mestni ljudski odbor po drugi nacionalizaciji industrijskih podjetij in po likvidaciji privatne trgovine. Ugotovimo pa lahko, da je Mestni ljudski odbor Ljubljane v tem letu, kljub gospodarskim težavam, ki so nastale po znani resoluciji Informbiroja, opravil ogromno in težko delo pri nadaljnji krepitvi in razvijanju mestnega gospodarstva. Pri tem delu pa je bil deležen velike pomoči od delovnih ljudi Ljubljane. V to dobo spada mnogo novih pobud za razširitev lokalne proizvodnje z lastnimi sredstvi ter ogromen razmah prostovoljnega dela in mladinskih akcij. Vse to je zgovorno pričalo, da so delovni ljudje našega mesta razumeli takratni položaj. Zato je ob podpori delovnih ljudi Ljubljane Mestni ljudski odbor

lahko premagal vse težave in ovire pri izpolnjevanju takratnih planskih gospodarskih nalog.

Dne 1. marca 1949. leta se je izvedla nova upravna razdelitev Ljubljane. Z zakonom o spremembah in dopolnitvah zakona o upravni razdelitvi LR Slovenije je bila Ljubljana razdeljena na štiri mestne rajone in kraj Polje. Rajoni so bili odslej označeni le z rimskimi številkami (I., II., III. in IV. rajon).

Zakaj je prišlo do nove upravne razdelitve Ljubljane? Nova razdelitev naj bi bila podlaga za postopno likvidacijo razlik med mestvom in vasjo oziroma med mestnim centrom in predmestjem. S tem naj bi bili ustvarjeni pogoji za kasnejšo povezavo mestnega središča s perifernimi deli, ki naj bi na ta način dobili možnost hitrejšega razvoja v vseh pogledih. Zato se je spremenil obseg bivšega rajona Center, v čigar sklop sta prišla tudi Rudnik in Črna vas, rajon IV pa je prevzel ves predel bivšega rajona Center zahodno od Titove ceste. Znatno se je povečal bivši rajon Bežigrad-Šiška (sedaj II. rajon), kateremu sta se priključila kraja Ježica in Šentvid, ki sta bila ukinjena kot samostojni upravno-teritorialni enoti. Takšno razdelitev mesta so omogočale dobre prometne zveze med mestnim središčem in Ježico ter Šentvidom ter nagli razvoj mesta v smeri teh krajev. Kraj Polje, ki je od mestnega središča najbolj oddaljen ter je imel najbolj slabe prometne zveze z mestom, pa je ostal kot samostojen kraj do 25. oktobra 1949. leta. Takrat je bil ukinjen na željo tamkajšnih prebivalcev in preimenuvan v V. rajon. Konec oktobra 1949. leta je bila Ljubljana torej razdeljena na pet rajonov.

Rajonski ljudski odbori so pričeli poslovati po novi upravni razdelitvi dne 6. marca 1949. leta. V zvezi s to novo upravno razdelitvijo

Upravna razdelitev 1. III. 1949

mesta so se vršile dne 24. aprila 1949. leta dopolnilne volitve v nove rajonske ljudske odbore, ki so bili odslej številčno močnejši.

V maju 1949 leta, so bile v Sloveniji ustanovljene kot upravne enote *oblasti* z oblastnimi ljudskimi odbori. Ljubljana kot glavno mesto LR Slovenije je bila izločena iz oblasti

kot posebna upravna enota. Mestni ljudski odbor Ljubljane je dobil rang oblastnega ljudskega odbora, rajonski ljudski odbori pa so dobili mešano pristojnost okrajnih in krajevnih ljudskih odborov. Ta mešana pristojnost je bila posledica specifičnih razmer v našem mestu.

(Se nadaljuje)

URBANISTIČNA PROBLEMATIKA VELENJA

(K sliki na ovitku)

AVGUST JERIHA

Velenje je mesto, na katerega smo danes lahko upravičeno ponosni. Ne morda toliko zaradi njegove urejenosti, snage in smiselne zazidave, temveč predvsem zaradi tega, ker je zrcalo požrtvovalnosti, borbenosti in iniciativne kolektiva, iz katerega to Velenje raste. Mnogo je bilo že o njem napisanega, dobrega in slabega, z dobrim namenom ali nevoščljivostjo, pa vendar največkrat ne tisto, kar Velenje v bistvu je. Analize so se delale iz raznih zornih kotov, na žalost pa večina med njimi izhaja in se opira na velenjske fasade, rože in ulice. Zelo malo jih pa je, ki izhajajo iz človeka, iz ljudi, ki so prišli v ta kraj, da si tu ustvarijo svoj nov dom, svojo lepšo bodočnost. Pri rudarskem delu lepšo bodočnost? — Da, z rudarskim delom lepšo!

Ni namen tega sestavka pretiravati težave rudarskega poklica, poklica, ki prinaša večno negotovost, težko in nevarno delo, poklicne bolezni... Pa vendar je to treba omeniti, ker samo tisti, ki to delo pozna in razume rudarja, razume tudi Velenje. Ker sta oba — rudar in mesto — eno.

Zakaj in kje je pravzaprav mesto nastalo, katera so bila vodila, da danes daje tak videz, in kateri so bili in so še problemi, ki ta nastanek pa tudi nadaljnji razvoj spremljajo?

Temelj, da se tu ljudje naseljujejo, dajejo bogate zaloge lignita, ki leže v srcu Šaleške doline. Premogovna kadunja se razteza od Šmartnega pri Velenju preko Šoštanja do Topolšnice in je okoli 10 km dolga ter 1,8 km široka. Največja doslej ugotovljena debelina lignitnega sloja znaša 141 metrov. Zaloge velenjske kadunje nad 600 milijonov ton lignita zadoščajo za več generacij rudarjev.

Pred drugo svetovno vojno in med njo se je ta premog slabo izkoriščal. Največja letna proizvodnja ni preseгла 300.000 ton. Šele po vojni se z razvojem industrije pričenjajo odpirati perspektive velenjskemu lignitu.

Prvotni program, 1,5 milijona ton letne proizvodnje, je že med svojim izvajanjem pokazal, da ne bo zadostil potrebam. Drugi program in na njem sloneča izgradnja in sedanja proizvodnja temelji na letni proizvodnji 3 milijonov ton lignita. Pa vendar, komaj je bila dosežena ta kapaciteta, že potrebe nujno narekujejo nadaljnjo razširitev in sicer na 6,5 milijona ton letno. Potrebe slovenskega gospodarstva in racionalnejše izkoriščanje narekujejo, da se bo zgradil plinovod in ob njem delna kemijska predelava.

To so temelji za rast današnjega naselja. Vzporedno s tem se je razvijala industrija, ki zaposluje tudi žensko delovno silo, razvile so se šole, trgovine itd.

Skupno bo v teh napravah (brez Šoštanja) zaposlenih ca. 9000 ljudi, že danes pa jih je približno 6000. Pri tem velja zapisati, da je šlo celotno prebivalstvo Velenja po drugi vojni približno 500 ljudi.

V rudniku so našli zaposlitev ljudje iz vseh krajev Jugoslavije, povečini seveda iz Slovenije. Zanimiv je o heterogenosti prebivalcev Velenja podatek, da se proračunski prispevek od osebnega dohodka odvaža v 64 občin, čeprav je več kot polovica zaposlenih v Velenju že stalno naseljena v mestu. Ljudje so prihajali iz zasavskih revirjev, s Kozjaka, iz Dolenjske, s Pohorja, iz okolice Ptujja itd. Vsak s svojimi navadami in znanjem. Tudi danes se nabirajo iz istih krajev. Seveda so problemi današnjih priseljencev drugačni od tistih, ki so prihajali prvi in so orali ledino. Vendar o tem kasneje.

Za boljše razumevanje še en podatek, ki zgovorno priča o težavah rudarskega poklica, da je bilo v letu 1964 treba sprejeti 8 delavcev, da je eden izmed njih ostal.

Moramo se povrniti k proizvodnji, da bi problematiko lažje razumeli. Da bi se zagotovila proizvodnja v že navedenih količinah in

RAZVOJ LJUDSKE OBLASTI V LJUBLJANI V PRVEM DESETLETJU PO OSVOBODITVI

MATJANKO DOLENC

(Nadaljevanje)

III. OBDOBJE OD DRUGEGA SPLOŠNEGA ZAKONA O LJUDSKIH ODBORIH (6. JUNIJ 1949) DO TRETJEGA SPLOŠNEGA ZAKONA O LJUDSKIH ODBORIH (9. APRIL 1952)

Od prvega Splošnega zakona o ljudskih odborih so pretekla tri leta. V teh letih so se v naši državi izvršile pomembne družbeno-ekonomske spremembe. Sprejet je bil petletni plan industrializacije in elektrifikacije države in vse sile so bile usmerjene na njegovo izpolnjevanje. Socialistični sektor gospodarstva se je v teh letih silno okrepil in je imel, razen v kmetijstvu, povsod drugod popolnoma prevladujoč položaj. S tem pa je bil ustvarjen temelj za nadaljnji razvoj ljudske oblasti in za nadaljnjo graditev socializma in socialistične demokracije.

Prvi zakon o ljudskih odborih so prerasle nastale družbenoekonomske spremembe, ki so izzvale potrebo po novem zakonu. Novi zakon je bil sprejet 6. junija, stopil pa je v veljavo dne 24. junija 1949. leta. Pomen novega zakona je bil v tem, ker je na podlagi osemletne prakse v graditvi lokalnih organov oblasti nadalje razvil in izpopolnil osnovna načela, organizacijo in delovanje ljudskih odborov. Predvsem pa je njegov pomen v tem, ker je nadalje obdelal in utrdil načelo samoupravljanja ljudstva.

V smislu določil novega zakona ni bil Mestni ljudski odbor Ljubljane odslej le najvišji organ oblasti na svojem mestnem področju, ampak tudi edini organ oblasti. Novi zakon je namreč dosledno določil, da v lokalnih teritorialno-upravnih enotah ne morejo obstajati poleg ljudskih odborov kot predstavniških organov oblasti, nobeni drugi oblastveni organi. Po uveljavitvi novega zakona o ljudskih odborih je torej Mestni ljudski odbor Ljubljane še bolj utrdil svoj samoupravni značaj, ki spada med osnovna načela organizacije lokalnih organov oblasti.

Kmalu potem, ko je novi zakon stopil v veljavo, je Mestni ljudski odbor prilagodil svojo organizacijo in delovanje v smislu novot, ki jih je uzakonil novi zakon. Od 25. oktobra 1949. je imel Izvršilni odbor v svojem sestavu 22 organizacijskih enot: tajništvo, upravo za personalno službo, kontrolno komisijo, plansko komisijo, komisijo za fizikulturo in izvenarmijsko vzgojo ter 17 poverjeništev in sicer: poverjenišтво za notranje zadeve, poverjenišтво za delo, poverjenišтво za finance, poverjenišтво za industrijo in

obrt, poverjenišтво za kmetijstvo in gozdarstvo, poverjenišтво za komunalno gospodarjenje, poverjenišтво za stanovanjske zadeve, poverjenišтво za gradnje, poverjenišтво za lokalni promet, poverjenišтво za gostinstvo in turizem, poverjenišтво za trgovino in prekrbo, poverjenišтво za državne nabave, poverjenišтво za živilsko proizvodnjo, poverjenišтво za šolstvo, poverjenišтво za kulturo in umetnost, poverjenišтво za ljudsko zdravje in poverjenišтво za socialno skrbstvo.

Pozneje, junija 1950. leta je Izvršilni odbor izločil obrt iz poverjenišтва za industrijo in ustanovil samostojno poverjenišтво za obrt. Poverjenišтво za industrijo je odslej vodilo izključno mestna industrijska podjetja, poverjenišтво za obrt pa je posvetilo posebno pozornost razvoju obrtništva v Ljubljani. Važna izprememba v letu 1949. je bila ukinitve bivšega oddelka za notranje zadeve in na mesto njega ustanovitev poverjenišтва za notranje zadeve, ki je prešlo v sestav Mestnega ljudskega odbora. Novo poverjenišтво je odslej vodil poverjenik, ki je bil član Izvršilnega odbora. Njegov položaj se je razlikoval od ostalih poverjenikov po tem, da ga je imenoval Izvršilni odbor v sporazumu s takratnim republiškim ministrom za notranje zadeve. Poverjenik za notranje zadeve je odgovarjal Izvršilnemu odboru in ministru za notranje zadeve. Tovariš Kardelj je v svojem ekspoziciji v Ljudski skupščini ob priliki sprejetja novega zakona o ljudskih odborih označil politično važnost omenjene spremembe takole: »Vključitev resora notranjih zadev pod vodstvo ljudskega odbora je nedvomno važen korak dalje v poglobljanju demokracizma v sistemu ljudske oblasti. To je posledica politične utrditve ljudskih odborov kot organov države delovnega ljudstva.«

Socialistična demokracija je zahtevala vedno večje sodelovanje ljudstva pri izvrševanju oblasti. Pokazalo se je, da je uspešna graditev socializma mogoča le ob najširšem zavestnem sodelovanju, pobudi in naporih vseh delovnih ljudi. Z dvigajočo se politično zavestjo ljudstva je bila podana podlaga tudi za tesnejše in najrazličnejše oblike vključevanja delovnih množic v delo ljudske oblasti.

Kot ena izmed najstarejših oblik sodelovanja ljudstva pri izvrševanju oblasti so bili zbori volivcev. V prvih povojnih letih so bili zbori volivcev edina posebna organizi-

rana oblika neposrednega udejstvovanja delovnih ljudi pri izvrševanju oblasti. Pozneje pa so oblike sodelovanja ljudstva zavzemale vedno širši obseg. V 1949. letu in naslednjih letih zasledimo v Ljubljani različne svete, ki so se ustanavljali po terenih in ki so sodelovali z Mestnim in rajonskimi ljudskimi odbori ter jim pomagali pri izvrševanju dnevnih nalog. Kljub temu, da velika večina teh svetov ni bila sestavljena v smislu določil zakona o ljudskih odborih niti poznejšega republiškega zakona o svetih državljanov, so vendar v tistem obdobju in za takratno stopnjo izgradnje naše lokalne uprave predstavljali važne organe množičnega sodelovanja ljubljanskih prebivalcev pri poslovanju naše lokalne uprave.

Ti sveti so se razlikovali med seboj. Nekateri so bili pravzaprav samo tehnični organi poverjenikov in so izvrševali njihove direktive na terenu, drugi pa so sodelovali tudi s svojimi predlogi in nasveti in so imeli posvetovalni značaj. Nobeden od teh svetov pa ni imel pravice odločanja, čeprav so si nekateri sveti pridobili tako močan vpliv na terenu, da so stremeli za tem, da se jim prizna tudi ta pravica.

Spomladi 1949. leta so bili ustanovljeni sveti stanovalcev (hišni aktivni). Ustanovljeni so bili z odloki rajonskih ljudskih odborov. Ti sveti so bili v pomoč mestnim in rajonskim stanovanjskim organom pri upravljanju stanovanjskih zgradb in so izvajali družbeno kontrolo v stanovanjskih zadevah.

Organizacijska shema Mestnega ljudskega odbora Ljubljana v novembru 1949. leta

Ustanovljeni so bili v zgradbah z več kot dvema stanovanjema. Svet stanovalcev je bil kolektiven organ, ki so ga volili vsi polnoletni stanovalci v zgradbah na zboru stanovalcev. Ti sveti so s predlogi in nasveti pomagali upravnim organom in hišnim lastnikom pri upravljanju stanovanjskih zgradb. Poleg tega so po nalogu stanovanjskih organov zbirali potrebne podatke o stanovanjskih zgradbah in o prostorih v njih.

Sveti so se s svojimi predlogi obračali neposredno na stanovanjske organe I. stopnje (poverjeništa za stanovanjske zadeve pri MLO), ki so bili dolžni predloženo zadevo obravnavati in o njej odločiti. Te svete lahko smatramo kot nekakšne predhodnike današnjih hišnih svetov. Čeprav so bili osnovani z odloki rajonskih ljudskih odborov in so imeli torej zakonsko podlago, pa se v takratnem času niso uveljavili.

Nekaj drugega so bili stanovanjski sveti, ki so bili izvoljeni na sestankih terenskih organizacij Osvobodilne fronte. Ti sveti so si na terenu pridobili velik vpliv. Ugotavljali so prazne stanovanjske prostore, vršili so različne poizvedbe o stanovanjih in so dajali poverjeništvom za stanovanjske zadeve konkretne predloge za rešitev posameznih primerov. Prosilci za stanovanja so vlagali prošnje neposredno pri teh svetih. Uveljavljanje teh svetov je bilo tako močno, da so celo stremeli za tem, da se jim prizna oblastven značaj s pravico odločanja v vseh stanovanjskih vprašanjih. Pri nekaterih od teh svetov so se pokazale tudi zelo močne lokalne partikularistične tendence. Nekateri od njih enostavno niso dopuščali naselitve stanovalcev z drugih terenov na njihov teren. S tem so seveda ovirali enotno stanovanjsko politiko. Kljub tem negativnim pojavom pa ne moremo oporekati, da so ti sveti nudili poverjeništvom za stanovanjske zadeve precejšnjo pomoč in da so zaradi dobrega poznavanja razmer na terenu marsikdaj rešili stanovanjski problem, ki bi ga samo poverjeništvom rešilo težje in počasneje.

V jeseni 1950. leta so bili izvoljeni prvi sveti potrošnikov. Te svete so volili potrošniki po terenih za posamezne trgovine, pekarije, mesarije itd. Njihova naloga je bila kontrolirati poslovanje trgovskih obratov in z nasveti in predlogi pomagati k izboljšanju poslovanja. Sveti potrošnikov so se posebno zavzemali za kulturnejši odnos trgovskega osebja nasproti potrošnikom. V dobi racionalne preskrbe in administrativnega razdeljevanja blaga na živilske nakaznice so sveti potrošnikov marsikje lahko pomagali k od-

pravi raznih nepravilnosti pri posameznih trgovskih poslovalnicah.

Socialnozdravstveni sveti so pomagali na terenu reševati vprašanja socialnega skrbstva in zdravstva. Prosilci za podpore so prošnje prinašali tem svetom, ki so o njih razpravljali in dajali svoja mišljenja in predloge poverjeništvom za socialno skrbstvo. Ti sveti so dajali tudi svoje predloge za sprejem otrok v kolonije in domove. Državnim lokalnim organom so signalizirali vse probleme socialnozdravstvenega značaja, ki so jih zasledili pri svojem delu na terenu in so jim dajali svoje predloge za rešitev. Ti sveti so pokazali veliko aktivnost in so dejansko veliko pomagali Mestnemu ljudskemu odboru pri reševanju socialnozdravstvenih problemov na terenu.

Šolski sveti so se ustanavljali v letu 1950 in 1951 na osnovnih in srednjih šolah. Ti sveti so imeli v začetku izrazito nalogo, da pomagajo upravam šol pri reševanju materialnih težkoč, v katerih so bile v tistih letih skoraj vse naše šole. Ti sveti, ki so se najprej pečali z gospodarskimi vprašanji, so pozneje sodelovali tudi pri reševanju vzgojnih problemov. V mnogih svetih so se razvile tri sekcije: za pedagoško vzgojno problematiko, za socialnozdravstveno problematiko in za materialna vprašanja. Kakor vidimo, so ti sveti krepko posegali v celotno šolsko problematiko v svojem šolskem okolišju.

Kot posebna oblika množične kontrole je v tedanjem času odigrala važno vlogo ljudska inšpekcija. Ljudska inšpekcija je bila organ Fronte oziroma pomožni organ Kontrolne komisije. Sestavljena je bila iz skupin ljudskih inšpektorjev, ki so jih volili delovni ljudje na množičnih sestankih terenskih organizacij OF in na sestankih sindikalnih podružnic. Ljudska inšpekcija je imela nalogo kontrolirati, kako državni aparat izvršuje predpise, ki varujejo pravice delovnih ljudi. Sprejemala je pritožbe proti nepravilnemu postopku aparata državnih organov. Njena dolžnost je bila boriti se proti vsakemu birokratizmu, razmetavanju in drugim oblikam škodljivega in neodgovornega odnosa do splošno ljudskega premoženja. V izvrševanju svojih nalog je imela ljudska inšpekcija pravico pregledovati prodajalne, skladišča, menze itd.

Prvi ljudski inšpektorji so bili izvoljeni že spomladi 1949. leta. Ljudska inšpekcija je delala nato v naslednjih letih in je prenehala s svojim delom v začetku leta 1952. V jeseni 1950. leta je bilo v Ljubljani 593 ljudskih inšpektorjev. V aprilu 1951. leta pa

je bilo v Ljubljani 389 skupin ljudske inšpekcije.

Veliko oviro za uspešno delo ljudskih inšpekcij je predstavljala nizka šolska izobrazba ljudskih inšpektorjev, nepoznavanje zakonov in preobremenjenost pri delu, ker so ljudski inšpektorji opravljali tudi svojo redno službo. Za pridobitev vsaj najosnovnejšega poznavanja zakonov so bili organizirani za ljudske inšpektorje posebni tečaji, katerih se je v 1950. letu udeleževalo nad 85 % inšpektorjev.

Kljub vsem pomanjkljivostim je ljudska inšpekcija v tedanjem obdobju našega družbenega razvoja izpolnila svoje osnovne naloge, za katere je bila ustanovljena.

Te oblike sodelovanja ljubljanskih prebivalcev pri izvrševanju vsakodnevnih upravnih nalog so v letih 1949, 1950 in 1951 dosegle velik razmah. S spremembami v našem družbenem in gospodarskem življenju pa so se nekatere oblike tudi preživele. Tako vidimo, da so v začetku leta 1952 prenehali z delom potrošniški sveti in nekoliko pozneje tudi ljudska inšpekcija. Najdalje so se ohranili stanovanjski sveti, šolski sveti in socialnozdravstveni sveti.

Te oblike sodelovanja prebivalcev z lokalnimi upravnimi organi so bile velikega pomena. Konec leta 1951 je bilo v našem mestu približno 4500 ljudi, ki so poleg svoje redne službe delali tudi v svetih in ljudskih inšpekcijah ter s tem pomagali Mestnemu ljudskemu odboru in rajonskim ljudskim odborom pri reševanju upravnih nalog. Na ta način so se prenašale razne funkcije v izvajanju ukrepov državne uprave na čim širši krog tistih državljanov, ki so bili sami neposredno zainteresirani pri reševanju gotovih problemov na terenu.

Medtem ko so bili sveti, o katerih smo prej govorili, voljeni na terenu na sestankih Fronte, so se pričeli v letu 1950 ustanavljati pravi sveti državljanov pri organih državne uprave, torej pri tistih organih, ki so vodili in odločali v vseh zadevah določene upravne naloge. Člane teh svetov pa je imenoval Mestni ljudski odbor na svojem zasedanju izmed odbornikov in volivcev. Čeprav so bili tudi ti sveti posvetovalnega in nadzornega značaja, so vendar imeli globlji pomen. Ti sveti so od izrazito posvetovalne in pomožne funkcije prevzemali v nekaterih primerih že tudi soodlojučne funkcije v vodstvu lokalne uprave. Poverjeniki so bili dolžni, da so v vseh važnejših zadevah lokalnega in splošnega pomena vprašali pred odločitvijo svet za mnenje. Odločbo pa je vedno izdal poverjenik. Ti sveti so pomenili nadalj-

njo krepitev lokalne oblasti in so bili porok za bolj demokratično poslovanje lokalnih, upravnih organov.

Izmed teh svetov je važno mesto zavzemal stanovanjski svet, ki se je konstituiral v jeseni leta 1950 pri Poverjeništvu za stanovanjske zadeve MLO. Ta svet je bil po svoji sestavi in nalogah pravi svet državljanov v smislu zakona o ljudskih odborih. Svet je štel 30 članov. Vodil ga je poverjenik za stanovanjske zadeve MLO. Svet je dajal poverjeniku svoja mnenja in predloge pri vodenju stanovanjske politike, bodisi v gospodarskem pogledu (vzdrževanja, popravila, izgraditev stanovanjskih hiš) ali pa v pogledu razdelitve stanovanjskega sklada.

Druge take svete je ustanovil MLO pri Poverjeništvu za komunalno gospodarjenje in pri Poverjeništvu za trgovino in preskrbo. To sta bila svet za komunalne zadeve in svet za blagovni promet. Obadva sveta sta s predlogi in nasveti pomagala poverjenikoma pri reševanju upravnih nalog.

Neprestana demokratizacija našega življenja pa je zahtevala še nove oblike sodelovanja državljanov pri izvrševanju lokalne uprave. V zvezi s tem so pozneje nekateri sveti kot kolektivni organi popolnoma nadomestili poverjenike. Ti sveti so predstavljali prav posebno obliko in jih ni bilo mogoče istovetiti z navadnimi sveti državljanov. S temi sveti je bila nakazana pot, po kateri naj bi prej ali slej prešlo upravljanje vseh upravnih panog.

*

V sredi 1950. leta je prišlo do enega izmed najbolj pomembnih dogodkov takratnega časa: Dne 26. junija je Zvezna ljudska skupščina sprejela zakon o upravljanju državnih podjetij po delovnih kolektivih. S tem zakonom so bili položeni temelji za revolucionarni preobrat v upravljanju našega gospodarstva. To je bil začetek smelega razvoja novih družbenih odnosov in izhodišče za reforme v smeri demokratizacije v upravljanju gospodarstva. Proizvajalci sami so prevzeli upravljanje s proizvodnjo. Delavski sveti, ki so bili izvoljeni v podjetjih, so odslej upravljali z družbeno imovino v podjetjih v imenu skupnosti.

V našem mestu zasledimo, da so se delavski sveti pričeli ustanavljati v tovarnah in podjetjih že spomladi 1950. leta, še preden je bil sprejet zakon o upravljanju državnih podjetij po delovnih kolektivih. Ti sveti pa so imeli seveda drugačne funkcije, kakor sveti, ki so bili izvoljeni pozneje na podlagi novega zakona o upravljanju podjetij po de-

lovnih kolektivih. Bili so le posvetovalni organ, ki je sodeloval z upravo podjetja v vseh važnejših vprašanjih, zlasti pa za izboljšanje proizvodnje, zboljšanje kakovosti izdelkov, utrditev delovne discipline itd.

Po uveljavitvi novega zakona je bil pritegnjen k upravljanju državnih gospodarskih podjetij v našem mestu zopet širok krog državljanov. V letu 1952 je bilo v Ljubljani 4793 članov delavskih svetov. V letu 1953 pa se je to število dvignilo na 5674. Dne 7. januarja 1951. leta so bile volitve v Mestni ljudski odbor in v rajonske ljudske odbore. Po triletni dobi je bilo treba izvoliti nove predstavniške organe našega mesta. Po teh volitvah je nastopila tretja mandatna doba Mestnega ljudskega odbora.

Pri januarskih volitvah je od 85.685 volilnih upravičencev glasovalo 84.329 upravičencev (98,42 %). Volilo ni le 1356 volilnih upravičencev ali 1,58 %. Za kandidate OF je glasovalo 82.483 volilnih upravičencev ali 97,81 %, v črno skrinjico pa je bilo oddanih le 1846 glasov ali 2,19 %. Te številke nam jasno povedo, kakšna je bila zavest in razpoloženje ljubljanskih volivcev. Ta volilni rezultat je pomenil utrditev ljudske oblasti v našem mestu in je bil še toliko pomembnejši, ker je bilo treba premagovati poleg že tako velikih težkoč, ki so bile nujne pri prehodu iz zaostale v industrijsko državo, še težke posledice gospodarske blokade informbirojevskih držav.

V Mestni ljudski odbor je bilo izvoljenih 120 ljudskih odbornikov, v rajonske ljudske odbore pa 390 ljudskih odbornikov in sicer: v I. RLO 80 odbornikov, v II. RLO 100, v III. RLO 70, v IV. RLO 90 in v V. RLO 50 ljudskih odbornikov.

Ob neprestanem razvijanju oblastvenih organov se je tudi spremenila notranja organizacija novo izvoljenega Mestnega ljudskega odbora in rajonskih ljudskih odborov. Pomembna sprememba se je izvršila z vzpostavitvijo svetov pri Izvršilnem odboru, ki so kot kolektivni organi popolnoma nadomestili poverjenike. Pri teh svetih namreč ni šlo več za posvetovalno in nadzorstveno sodelovanje ljudstva v lokalni upravi, ampak za neposredno izvrševanje poslov dotične upravne panoge. V januarju 1951. leta so bili pri Izvršilnem odboru organizirani naslednji sveti: svet za ljudsko zdravstvo, svet za prosveto, svet za kulturo in umetnost, svet za socialno skrbstvo, svet za komunalne zadeve in svet za lokalno industrijo. Vseh šest svetov je izvolil Mestni ljudski odbor na svojem zasedanju izmed ljudskih odbornikov in državljanov. Sestavljeni so bili iz 9

do 11 članov. Načelovali so jim predsedniki sveta, ki so bili člani Izvršilnega odbora. Sveti so imeli svojo administracijo.

Poleg svetov pa je ostalo pri Izvršilnem odboru še deset poverjeništev in sicer: poverjenišтво za lokalni promet, poverjenišтво za stanovanjske zadeve, poverjenišтво za gradnje, poverjenišтво za finance, poverjenišťvo za trgovino in preskrbo, poverjenišťvo za turizem in gostinstvo, poverjenišťvo za kmetijstvo, poverjenišťvo za delo, poverjenišťvo za obrt in poverjenišťvo za notranje zadeve. Prav tako sta ostali še planska in kontrolna komisija.

Ta notranja organizacija je ustrezala takratni stopnji razvoja naše ljudske oblasti v mestnem merilu in je bila značilna po tem, da so namesto poverjenikov prevzemali vodstvo nekaterih upravnih panog že sveti kot kolektivni — družbeni organi. Družbeni značaj teh svetov se je kazal v tem, da so bili v njih poleg odbornikov voljeni tudi ostali državljani, ki so se bavili s problemi na posameznih upravnih področjih.

Izvršilni odbor je bil sestavljen iz 21 članov in sicer: predsednika, treh podpredsednikov (od katerih sta dva vodila tudi poverjenišťva), tajnika, šest predsednikov svetov, osem poverjenikov ter predsednika planske in kontrolne komisije. Ko je bila kmalu za tem odpravljena Komisija državne kontrole in so bile v zvezi s tem ukinjene tudi kontrolne komisije pri ljudskih odborih, je bil že v februarju 1951. leta razrešen dolžnosti člana Izvršilnega odbora predsednik kontrolne komisije in je štel Izvršilni odbor 20 članov.

V začetku 1951. leta so bile organizirane pri Mestnem ljudskem odboru tele stalne komisije: za formulacijo odlokov in sklepov, mandatna in imunitetna komisija, disciplinska komisija za ljudske odbornike, komisija za preiskovanje zadev v zvezi z razrešitvijo predsednika sodišča, sodnikov in sodnikov-porotnikov okrajnega sodišča, komisija za gospodarski plan in finance, komisija za probleme ljudske oblasti, komisija za mestna kmetijska posestva in ekonomije, komisija za splošno preskrbo, komisija za vzdrževanje in pravilno izkoriščanje stanovanjskih in ostalih zgradb, komisija za pospeševanje turizma in gostinstva, komisija za javni izgled in red, komisija za promet in ceste ter zbor delegiranih odbornikov za volitve predsednika, sodnikov in sodnikov-porotnikov okrožnega sodišča in disciplinsko sodišče za uslužbenca.

Istega leta so bile pri izvršilnem odboru izvoljene tudi nestalne (anketne) komisije,

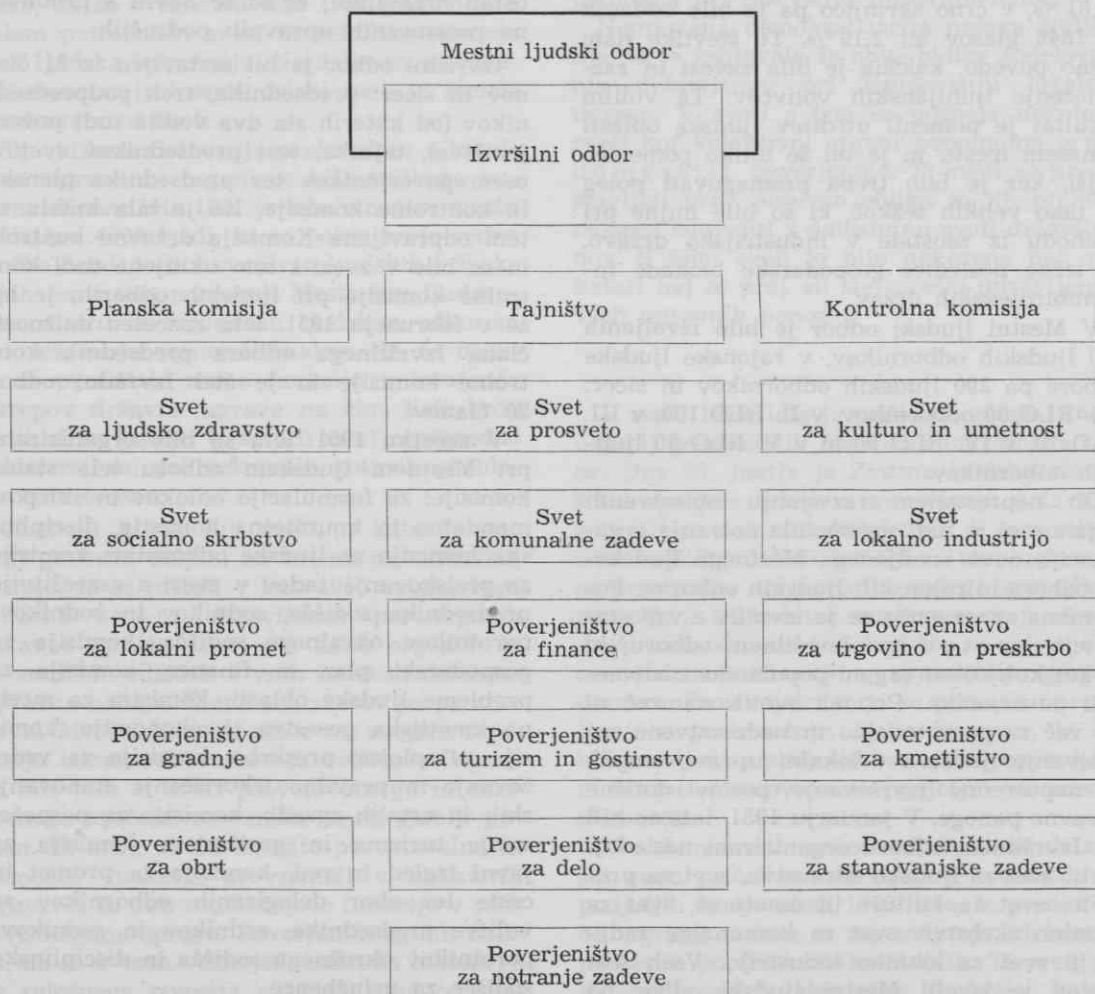
ki so jih sestavljali odborniki in drugi državljani. Te komisije so bile izvoljene za proučevanje konkretnih upravnih in gospodarskih problemov na področju mesta. Take komisije so bile: komisija za proučitev stanja in sistema preskrbe z mlekom, komisija za proučitev sistema preskrbe z gorivom, komisija za proučitev stanja izkoriščanja delovne sile, komisija za proučitev problema obrtne dejavnosti in komisija za proučitev zdravstvenega stanja otrok.

Te komisije so predstavljale zopet posebno obliko za sodelovanje državljanov pri izvrševanju lokalnih upravnih nalog. V letu 1951 so komisije opravile ogromno delo. Skoraj ni bilo zasedanja, da ne bi komisije poročale Mestnemu ljudskemu odboru o ugotovitvah na terenu na posameznih upravnih in gospodarskih področjih. Delo teh komisij se je odlikovalo po izčrpnih in analitičnih poročilih na podlagi temeljnega pro-

učevanja problemov, za katere so bile izvoljene. Na podlagi teh poročil je Mestni ljudski odbor bil seznanjen s problematiko, ki se je pojavljala na posameznih upravnih in gospodarskih področjih, ter je lahko sprejel ustrezne sklepe za rešitev teh problemov.

Pri poverjeništvu za stanovanjske zadeve je poslovala Višja stanovanjska komisija, ki jo je kot predsednik vodil poverjenik za stanovanjske zadeve in je štela sedem članov. Komisija je bila druga instanca in je reševala pritožbe zoper prvostopne stanovanjske odločbe. Pri tem poverjeništvu je posloval še nadalje tudi svet državljanov, ki so ga sestavljali zastopniki vseh petih rajonskih ljudskih odborov, zastopniki množičnih organizacij.

V maju 1951. leta so bile nadomestne volitve v šestih volilnih enotah in je bilo izvoljenih šest novih ljudskih odbornikov. Mestni ljudski odbor je štel odslej 123 odborni-

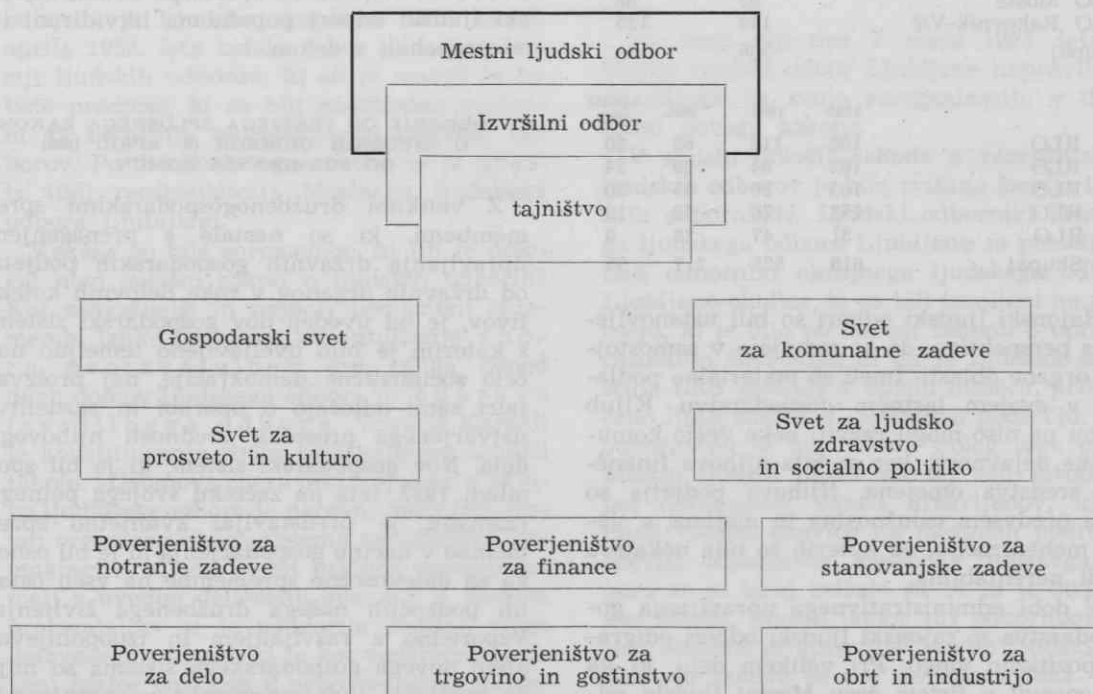
Organizacijska shema Mestnega ljudskega odbora v januarju 1951. leta

kov. Še pred temi volitvami pa je izdal Prezidij ljudske skupščine Ukaz, po katerem je lahko znašalo število odbornikov Mestnega ljudskega odbora 130.

V 1951. letu so se že kazali obrisi novega gospodarskega sistema, ki je dobil svojo podlago že v letu 1950, ko so delovni kolektivi prevzeli upravljanje s podjetji. Nov gospodarski sistem je pomenil važno prelomnico v celotnem gospodarskem in političnem življenju. Tovariš Kardelj je označil takrat kot eno izmed glavnih nalog razbiti demokrati centralistični odnos do podjetij in ustanov, ki so pod upravo ljudskih odborov ter razširiti samoupravljanje. Te gospodarske spremembe so sprožile celo vrsto ukrepov v pogledu upravljanja države. V zvezi s tem so bili že reorganizirani zvezni in republiški državni organi. Skladno z njihovo reorganizacijo so se izvršile spremembe tudi v organizaciji ljudskih odborov. Nov gospodarski sistem je bistveno vplival tudi na organizacijo in delo Mestnega ljudskega odbora Ljubljane in na organizacijo in delo rajonskih ljudskih odborov. V skladu z načeli, ki jih je postavil nov gospodarski sistem, je bilo treba odcepiti od Mestnega ljudskega odbora in od rajonskih ljudskih odborov lokalna podjetja in jim prepustiti, da so lahko samostojno nastopala na trgu na podlagi sproščene delovanja ekonomskih zakonov.

S to ločitvijo je odpadla vrsta nalog, ki jih je poprej izvrševal Mestni ljudski odbor. V zvezi s tem pa je postal odveč ogromen izvršni aparat, ki je bil potreben v času administrativnega upravljanja gospodarstva. Te spremembe pa so bile osnove za nadaljnje razvijanje in poglobljanje socialistične demokracije. Vloga Izvršilnega odbora se je zmanjševala, okrepila pa se je vloga Mestnega ljudskega odbora (plenuma) kot oblastvenega organa. Te spremembe so povzročile, da se je v maju 1951. leta Izvršilni odbor zmanjšal in je štel odslej le 12 članov. Kot posledico nadaljnje demokratizacije zabeležimo v maju 1951. leta še eno spremembo: predsednik ljudskega odbora ni bil več obenem tudi sekretar Mestnega komiteja KPS. Izvedla se je torej ločitev oblastvene in politične funkcije v osebi predsednika MLO.

Izvršilni odbor so sestavljali: predsednik, dva podpredsednika (od katerih je prvi vodil gospodarski svet, drugi pa poverjeništvo za delo), tajnik in poverjenik za finance, za trgovino in gostinstvo, za obrt in industrijo, za stanovanjske zadeve, za notranje zadeve ter predsedniki svetov za ljudsko zdravstvo in socialno skrbstvo, za prosveto in kulturo in sveta za komunalne zadeve. Dne 21. septembra istega leta pa se je Izvršilni odbor zmanjšal še za enega člana in odslej štel le 11 članov. Vzporedno z zmanjšanjem števila čla-

Organizacijska shema Mestnega ljudskega odbora konec maja 1951. leta

nov Izvršilnega odbora in s tem v zvezi z ukinitvijo nekaterih poverjeništev pa se je zmanjšalo tudi število uslužbencev za 177 (leta 1950 je bilo 456 uslužbencev, leta 1951 pa še 279).

V letu 1951 je bil organiziran na novo kot samostojen resor gospodarski svet, ki ga je vodil podpredsednik Izvršilnega odbora. Sestavljali so ga vsi poverjeniki gospodarskih resorjev, nekateri direktorji podjetij in gospodarski strokovnjaki. Tega leta je prenehala obstojati kot samostojna organizacijska enota planska komisija, ki je bila vključena v gospodarski svet.

*

S spremembami, ki so nastale z uvajanjem novega gospodarskega sistema, pa je bilo postavljeno vprašanje nadaljnega obstoja rajonov kot upravno-teritorialnih enot in rajonskih ljudskih odborov. Rajonski ljudski odbori, ki so bili prvič izvoljeni 30. novembra 1947. leta, se po svojem sestavu niso razlikovali od Mestnega ljudskega odbora. Imeli so svoje plenumne (skupščine) in izvršilne odbore ter močan sestav uslužbenstva. V posameznih letih se je gibalo število rajonskih uslužbencev takole:

	1947. leta	1948. leta
RLO Center	181	172
RLO Bežigrad-Šiška	151	138
RLO Moste	93	86
RLO Rakovnik-Vič	140	135
Skupaj	565	531

	1949	1950	1951	Aprila 1952
I. RLO	168	112	62	30
II. RLO	162	94	39	24
III. RLO	105	96	45	20
IV. RLO	153	176	48	12
V. RLO	31	47	23	9
Skupaj	619	525	217	95

Rajonski ljudski odbori so bili ustanovljeni s perspektivo, da se razvijejo v samostojne organe oblasti. Imeli so materialno podlago v svojem lastnem gospodarstvu. Kljub temu pa niso mogli razviti neke večje komunalne dejavnosti, ker so bila njihova finančna sredstva omejena. Njihova podjetja so bila predvsem uslužnostna in majhna, s slabo mehanizacijo, od katerih so bila nekatera tudi nerentabilna.

V dobi administrativnega upravljanja gospodarstva so rajonski ljudski odbori odigrali pozitivno vlogo. Pri velikem delu, ki ga je opravil v tistem času Mestni ljudski odbor pri vodenju in razvijanju mestnega gospodarstva, so rajonski ljudski odbori pred-

stavljali izdatno razbremenitev in pomoč Mestnemu ljudskemu odboru. Pomagali so mu na vseh področjih, kjerkoli je bilo to primerno in možno. Medtem ko zasledimo, da je 1949. leta MLO odstopal vedno več nalog v pristojnost rajonskim odborom, pa zasledimo v 1951. letu preobrat: Mestni ljudski odbor prične pritegovati razne naloge iz upravnih in gospodarskih področij, ki so jih doslej izvrševali rajonski odbori, v svojo pristojnost. Pojavila se je tendenca reševati družbeno in ekonomsko politiko Ljubljane kompleksno iz enega središča. V spremenjenih gospodarskih razmerah je prevladovalo splošno mišljenje, da so rajonski ljudski odbori odigrali svojo vlogo in da niso več potrebni. S prenašanjem preostalih nalog na Mestni ljudski odbor, se je delokrog rajonskih ljudskih odborov vedno bolj zmanjševal. Vzporedno s tem pa se je tudi spreminjal oziroma zmanjševal njihov sestav in njihov upravni aparat. Dne 20. IX. 1951. leta je Mestni ljudski odbor sprejel sklep, da se postopoma ukine profesionalizem v izvršilnih odborih rajonskih odborov. V začetku decembra istega leta ni bilo v izvršilnih odborih več »poklicnih« poverjenikov. Nagrado za svoje delo sta prejemale le še predsednik in tajnik ter poverjenik za finance, toda samo tam, kjer je obseg poslov zahteval njegovo polno zaposlitev. V jeseni 1951. leta se je pričela torej likvidacija rajonskih ljudskih odborov. V aprilu 1952. leta pa so bili rajonski ljudski odbori popolnoma likvidirani in so prenehali z delom.

IV. OBDOBJE OD TRETJEGA SPLOSNEGA ZAKONA O LJUDSKIH ODBORIH (9. APRIL 1952) DO FORMIRANJA KOMUN

Z velikimi družbenogospodarskimi spremembami, ki so nastale s prenašanjem upravljanja državnih gospodarskih podjetij od državnih organov v roke delovnih kolektivov, je bil uveden nov gospodarski sistem, s katerim je bilo uveljavljeno temeljno načelo socialistične demokracije, naj proizvajalci sami odločajo o uporabi in razdelitvi ustvarjenega presežka vrednosti njihovega dela. Nov gospodarski sistem, ki je bil spomladi 1952. leta na začetku svojega polnega razmaha, je predstavljal kvalitetno spremembo v načinu gospodarjenja in je bil osnova za dalekosežne spremembe na vseh ostalih področjih našega družbenega življenja. Vzporedno z razvijanjem in izpopolnjevanjem novega gospodarskega sistema so nujno nastajale tudi spremembe v organizacijskem sistemu državne oblasti in uprave. Tako zasledimo, da so se že od leta 1952 dalje

izvrševale posamezne reorganizacije, ne samo pri zveznih in republiških organih državne uprave, ampak tudi pri ljudskih odborih. Kot posledica tedanjih velikih družbenoekonomskih sprememb so ljudski odbori 1952. leta doživeli eno svojih največjih in najbolj pomembnih reorganizacij. Tako, kot je predstavljala uvedba delavskih svetov bistveno spremembo v proizvodnih odnosih, tako se je z novo organizacijo ljudskih odborov ustvarjala takšna organizacija oblasti, ki je ustrezala novim socialističnim odnosom v gospodarstvu in ki je utrjevala samoupravo gospodarskih in drugih družbenih organov.

Nova organizacija ljudskih odborov je dobila svojo pravno podlago v tretjem Splošnem zakonu o ljudskih odborih, ki ga je Zvezna ljudska skupščina sprejela dne 1. aprila 1952. leta. Novi zakon je predstavljal zopet novo stopnjo na poti izgradnje naših lokalnih organov državne oblasti.

Novi zakon je določil obvezna načela za izdelavo republiških zakonov o ljudskih odborih. Na podlagi njegovih pooblastil je Ljudska skupščina LRS v juliju 1952. leta prvič samostojno izdala republiške zakone o ljudskih odborih. Tako je bil med drugimi zakoni dne 8. julija 1952. leta izdan republiški zakon o ljudskih odborih mest in mestnih občin. Da pa bi ljudski odbori lahko pričeli poslovati takoj po novih načelih, ki jih je uzakonil novi splošni zakon o ljudskih odborih, je Ljudska skupščina LRS že 18. aprila 1952. leta izdala zakon o reorganizaciji ljudskih odborov, ki se je omejil le na tiste predpise, ki so bili neobhodno potrebni za takojšnjo reorganizacijo ljudskih odborov. Po določbah tega zakona se je izvedla tudi reorganizacija Mestnega ljudskega odbora Ljubljane.

Kakšne so bile spremembe, ki jih je določal novi splošni zakon o ljudskih odborih? Kot najvažnejši in najbolj pomembni spremembi lahko označimo konstituiranje zbora proizvajalcev kot enega izmed dveh domov ljudskega odbora in odpravo izvršilnega odbora. Tovariš Kardelj je konstituiranje zbora proizvajalcev označil takole: »Ustanova zbora proizvajalcev v okviru ljudskega odbora je naravni nadaljnji razvoj organizacijskega sistema socialistične demokracije, ki mu je bil pri nas položen temelj z uvedbo delavskih svetov.« Z zborom proizvajalcev se je poudarila vodilna vloga delavskega razreda, ki je kot vodstveni družbeni faktor poklican k neposrednemu izvrševanju oblasti. Delavski razred ni prevzel v svojo upravo le proizvodna sredstva, ampak je z institucijo zbora proizvajalcev postal

tudi v organih ljudske oblasti soodločujoč faktor. Ta njegova soodločujoča vloga pa se kaže v tem, da je enakopraven z mestnim zborom pri odločanju o vseh gospodarskih vprašanjih oziroma v vseh vprašanjih, kjer gre za razdelitev in uporabo presežka dela. Z njim se je neposredno povečal vpliv proizvajalcev na poslovanje državne uprave.

Novi zakon je odpravil izvršilne odbore in osredotočil vse oblastvene funkcije v samih ljudskih odborih. S tem je bilo še bolj uresničeno načelo enotnosti oblasti, po drugi strani pa je bil odpravljen dualizem med plenumom ljudskega odbora in njegovim izvršilnim odborom, ki je pomenil stalno nevarnost za razne birokratske tendence. Ljudski odbor je prevzel v svoje roke zakonodajno in izvršno oblast, ki jo je izvajal na svojih sejah. S tem je bilo postavljeno načelo stalnega zasedanja ljudskega odbora. Le določene upravne zadeve pa upravlja ljudski odbor po svojih svetih, kot družbeno-kolegialnih organih za posamezna upravna področja.

Ti dve načelni spremembi sta povzročili v ustroju in poslovanju ljudskih odborov celo vrsto drugih sprememb. Vse te spremembe pa so izhajale iz načela, da se organizacija ljudskih odborov uskladi z novimi družbenimi in gospodarskimi odnosi in da se zagotovi takšna organizacija in funkcioniranje ljudskih odborov, ki bo izražala te nove odnose.

Na svoji seji dne 7. maja 1952. leta je Mestni ljudski odbor Ljubljane napravil prve ukrepe za svojo reorganizacijo v duhu načel novega zakona.

V smislu določil zakona o reorganizaciji ljudskih odborov je bilo zvišano število ljudskih odbornikov. Ljudski odborniki Mestnega ljudskega odbora Ljubljane so postali vsi tisti odborniki okrajnega ljudskega odbora Ljubljane-okolica, ki so bili izvoljeni na področju, ki je bilo po novem zakonu o upravnih razdelitvi Slovenije, ki ga je Ljudska skupščina LRS sprejela v aprilu mesecu, priključeno ljubljanskemu mestnemu področju. Teh odbornikov je bilo devet. Poleg tega pa je Mestni ljudski odbor na tej seji izvolil še pet odbornikov izmed državljanov, ki so imeli volilno pravico na mestnem področju. Število odbornikov Mestnega ljudskega odbora se je torej zvišalo za 14 in je štel odsej Mestni ljudski odbor 137 odbornikov. V tem sestavu je opravljal Mestni ljudski odbor vse zadeve še vse do konca 1952. leta, ko je bil izvoljen zbor proizvajalcev.

Na istem zasedanju je bil odpravljen Izvršilni odbor, njegova poverjeništa in sveti.

Zadnja seja Izvršilnega odbora je bila dne 6. maja 1952. leta.

Z odpravo Izvršilnega odbora se je v temelju spremenilo funkcioniranje Mestnega ljudskega odbora. Odslej je Mestni ljudski odbor s a m izvrševal ne samo zakonodajo, ampak tudi izvršno oblast. Dejstvo je, da je Izvršilni odbor v vseh letih od njegovega obstoja nosil težko delo na vseh upravnih in gospodarskih področjih in da je opravil ogromno delo za napredek našega mesta, po drugi strani pa je resnica, da je prerasel ljudski odbor, kar pa ni bilo v skladu z mehanizmom naše demokracije v tedanjem času. Čeprav je bil Izvršilni odbor sestavljen iz članov ljudskega odbora in ga je postavljala Mestni ljudski odbor na svojih zasedanjih in bi mu moral kot njegov izvršni upravni organ odgovarjati za svoje delo, je bilo vendar vsa leta čutiti, da je ta odgovornost ostala formalna in da je bil Izvršilni odbor pravzaprav neodvisen. Svoj neodvisen položaj si je Izvršilni odbor pridobil že na podlagi same organizacije dela, kakor je bila takrat uzakonjena. Izvršilni odbor je bil nosilec splošnih upravnih in izvršnih funkcij. On je stalno delal in razpolagal z materialnimi sredstvi. Reguliral je odnose z ostalimi organizacijami in državljanji. Na ta način je postal odločilni organ pri reševanju vsakodnevnih važnih upravnih in gospodarskih vprašanj. Mestni ljudski odbor pa je delal le na svojih zasedanjih, ki so bila posebno v prvih povojnih letih zelo redka in formalistična. V takih pogojih je Mestni ljudski odbor postal pravzaprav nekakšna politična tribuna, s katero je razpolagal Izvršilni odbor, ki pa je bil tisti organ, ki je vodil vso politiko Mestnega ljudskega odbora. Mestni ljudski odbor je na svojih zasedanjih v obliki odlokov le potrjeval tiste zadeve, katere mu je Izvršilni odbor predložil in za katere se je zavzemal, da bodo sprejeti. Večkrat se je dogajalo, da je Mestni ljudski odbor na svojem zasedanju naknadno sprejel odloke, ki jih je Izvršilni odbor že zdavnaj izvršil. Zaradi takih metod dela je bilo jasno, da Mestni ljudski odbor ni imel takega položaja, kot bi mu šel kot zakonodajnemu organu. Ta skoraj podrejen položaj je bil posebno očiten v dobi administrativnega socializma, v katerem je bila krepitev izvršilnih organov splošen sistem. Z neprestano demokratizacijo naših državnih organov pa je v poznejši dobi neodvisnost Izvršilnega odbora polagoma padala. V 1951. letu zasledimo, da si je Mestni ljudski odbor kot celota pridobival vedno večjo avtoriteto, ki je v naslednjih letih zelo porasla. Z neprestano rastočo demokracijo v našem druž-

benem življenju je končno prišel čas, ko obstoj Izvršilnega odbora ni bil več potreben. Zato je bila odprava Izvršilnega odbora in neposreden prevzem izvršne oblasti po samem Mestnem ljudskem odboru le logična posledica v procesu poglobljanja naše socialistične demokracije.

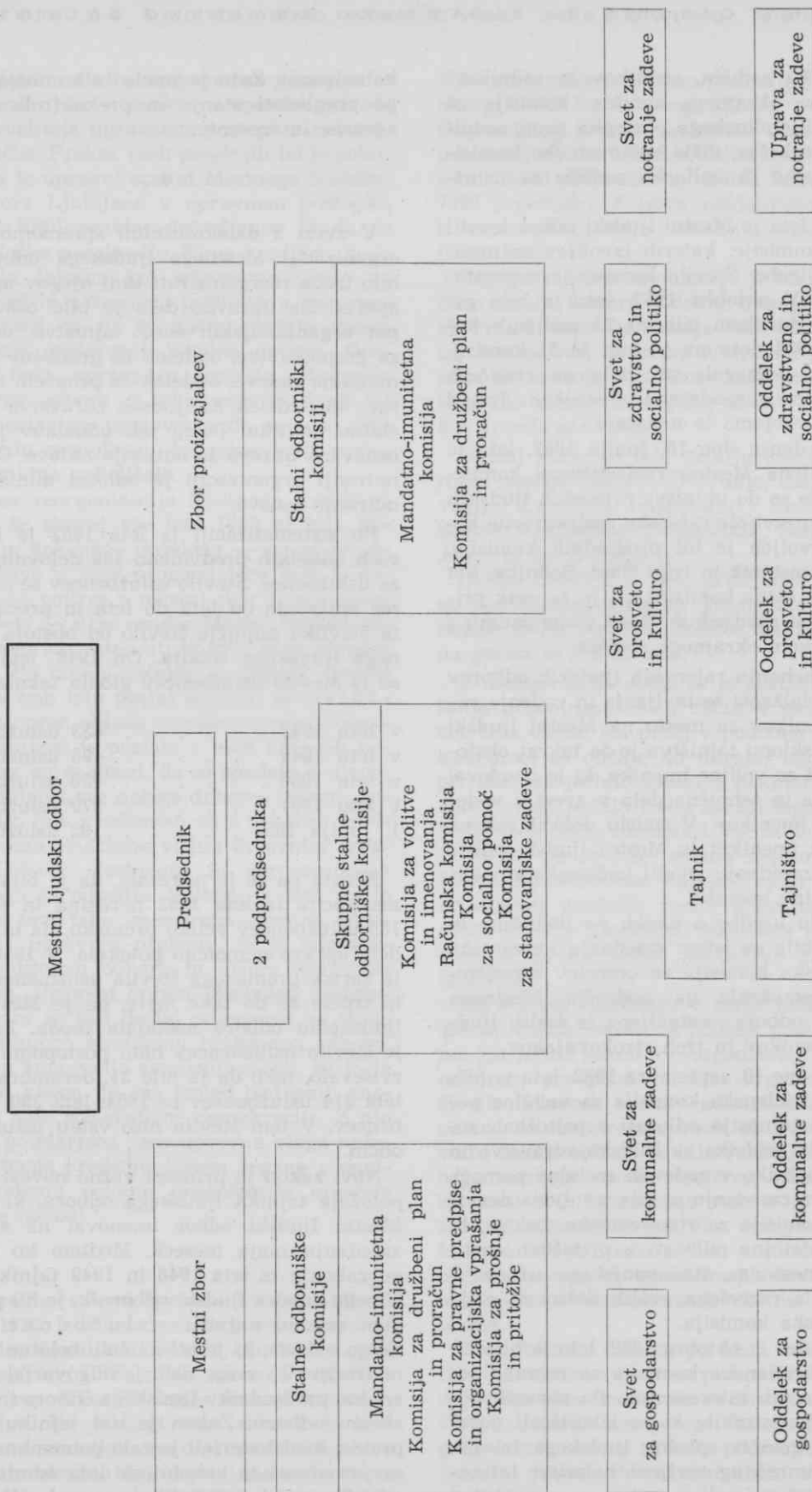
V smislu načel novega zakona je Mestni ljudski odbor lahko prenesel neposredno izvrševanje svojih predpisov, predpisov višjih organov in drugih čisto upravnih zadev na svoje kolegialne organe — svete. Sveti so se razlikovali od prejšnjih poverjeništev po tem, ker so bili kolegialni organi, sestavljeni iz ljudskih odbornikov in drugih članov, ki jih je Mestni ljudski odbor izbral iz vrst strokovnjakov in drugih državljanov, ki so lahko pomagali pri izpolnjevanju nalog svetov.

V smislu Zakona o reorganizaciji ljudskih odborov je Mestni ljudski odbor izvolil pet svetov: svet za gospodarstvo, ki je štel poleg predsednika še 12 članov. Predsednik sveta je bil podpredsednik Mestnega ljudskega odbora. Svet za prosveto in kulturo (devet članov), svet za komunalne zadeve (devet članov), svet za zdravstvo in socialno politiko (devet članov) in svet za notranje zadeve (deset članov).

Predsednik in člani sveta niso bili uslužbenci ljudskega odbora. Razen predsednika gospodarskega sveta so bili vsi ostali člani svetov neprofesionalci. Sveti so odgovarjali za svoje delo izključno ljudskemu odboru. Izvoljeni so bili za dobo enega leta. Glede na takšen njihov položaj je bila podana garancija, da se sveti ne bi profesionalizirali ali pa zbirokratizirali kot upravni organi.

Ker je Mestni ljudski odbor menjal sestav in svojo organizacijsko strukturo, so bile izvoljene na novo nekatere stalne komisije. Te komisije so bile sestavljene samo iz odbornikov in so proučevala posamezna vprašanja iz delovnega področja Mestnega ljudskega odbora, pripravljale poročila za njegove seje in sestavljale predloge. Na novo so bile izvoljene naslednje stalne komisije: mandatno-imunitetna komisija, komisija za izvolitve in imenovanja, komisija za pravne predpise in organizacijo, komisija za prošnje in pritožbe, komisija za družbeni plan in finance in stalna komisija za prosvetna vprašanja.

Skladno s predpisi splošnega zakona o ljudskih odborih, temeljnega zakona o prekrških, zakona o stanovanjskih in poslovnih prostorih ter zakona o državnih uslužbencih pa je Mestni ljudski odbor izvolil še naslednje stalne komisije: komisijo za preiskovanje zadev v zvezi z namestitvijo in razrešitvijo

Organizacijska shema Mestnega ljudskega odbora Ljubljane v decembru 1952

predsednika sodišča, sodnikov in sodnikov-porotnikov okrajnega sodišča, komisijo za vodenje disciplinskega postopka proti sodnikom za prekrške, višjo stanovanjsko komisijo ter stalno disciplinsko sodišče za uslužbence.

V teku leta je Mestni ljudski odbor izvolil še nove komisije, katerih izvolitev so narekovale potrebe. Število komisij je neprestano raslo. V oktobru 1952. leta je bilo pri Mestnem ljudskem odboru 23 različnih komisij, v 1954. letu pa je bilo že 51 komisij, ki so mu pomagale pri delu na različnih upravnih in gospodarskih področjih. Izmed komisij naštejemo le nekatere:

Na zasedanju dne 18. junija 1952. leta je bila izvoljena Mestna razlastitvena komisija. To delo so do ukinitve rajonskih ljudskih odborov opravljale rajonske razlastitvene komisije. Izvoljen je bil predsednik komisije, njegov namestnik in trije člani. Sodnika, kot obveznega člana komisije, pa je za vsak primer določal predsednik MLO v sporazumu s predsednikom okrajnega sodišča.

Ob prenehanju rajonskih ljudskih odborov je prešla dolžnost sestavljanja in vodenja volilnih imenikov za mesto na Mestni ljudski odbor. V sklopu tajništva je že takrat obstajal referat za volilne imenike, ki je izvrševal vsa tekoča in tehnična dela v zvezi z vodenjem teh imenikov. V smislu določil zakona o volilnih imenikih je Mestni ljudski odbor na istem zasedanju izvolil tričlansko komisijo za volilne imenike.

V smislu uredbe o davku na dediščine in darila je bila na istem zasedanju imenovana devetčlanska komisija za ocenitev zapuščinskega premoženja na področju Mestnega ljudskega odbora, sestavljena iz šestih ljudskih odbornikov in treh strokovnjakov.

Na seji dne 19. septembra 1952. leta je bila izvoljena tričlanska komisija za socialno pomoč s pristojnostjo odločati o pritožbah zoper odločbe oddelka za ljudsko zdravstvo in socialno politiko v zadevah socialne pomoči.

Na istem zasedanju je bila izvoljena devetčlanska komisija za stanovanjske zadeve, ki je bila pristojna odločati o pritožbah zoper odločbe mestnega stanovanjskega urada. S tem je bila razrešena svojih dolžnosti višja stanovanjska komisija.

Na seji dne 3. oktobra 1952. leta je bila izvoljena štiričlanska komisija za izvedbo revizije agrarnih interesentov. Po zbranih podatkih o koristnikih, ki so izkoriščali posamezne parcele iz splošno ljudskega imetja, so bili namreč ugotovljeni nekateri interesi, ki niso imeli pogojev za pridobitev take zemlje po zakonu o agrarni reformi in

kolonizaciji. Zato je imela ta komisija nalogo pregledati stanje in prekontrolirati vse agrarne interese.

*

V zvezi z dalekosežnimi spremembami v organizaciji Mestnega ljudskega odbora je bilo treba reorganizirati tudi njegov upravni aparat. Za upravno delo je bilo osnovanih pet organizacijskih enot: tajništvo, oddelek za gospodarstvo, oddelek za gradbene in komunalne zadeve, oddelek za prosveto in kulturo in oddelek za ljudsko zdravstvo in socialno politiko. Poleg teh oddelkov je bila osnovana uprava za notranje zadeve. O njeni notranji organizaciji je odločal minister za notranje zadeve.

Po sistematizaciji iz leta 1952 je bilo v vseh oddelkih predvideno 189 delovnih mest za uslužbence. Število uslužbencev se je namreč zniževalo od leta do leta in predstavlja ta številka najnižje število od obstoja Mestnega ljudskega odbora. Od 1948. leta dalje se je število uslužbencev gibalo takole:

v letu 1948	633 uslužbencev
v letu 1949	495 uslužbencev
v letu 1950	456 uslužbencev
v letu 1951	279 uslužbencev
1. junija 1952	192 uslužbencev

Kmalu pa se je pokazalo, da je bila sistematizacija iz leta 1952 nerealna in je bilo 189 uslužbencev veliko prenizko, da bi lahko delo uprave nemoteno potekalo. V 1953. letu je zaradi prenizkega števila uslužbencev delo trpelo že do take mere, da je Mestnemu ljudskemu odboru nastajala škoda. Zato se je število uslužbencev nato postopoma zopet zviševalo, tako da je bilo 31. decembra 1953. leta 314 uslužbencev in 1954. leta 390 uslužbencev. V tem številu niso všteti uslužbenci občin.

Novi zakon je prinesel važno novost glede položaja tajnika ljudskega odbora, ki ga je Mestni ljudski odbor imenoval na svojem zasedanju maja meseca. Medtem ko je bil po zakonih iz leta 1946 in 1949 tajnik izvršilnega odbora ljudski odbornik, je bil po novem zakonu najvišji uslužbenec ljudskega odbora, ki je bil na čelu celotne administracije. Za svoje delo je odgovarjal neposredno predsedniku ljudskega odbora in ljudskemu odboru. Zakon je dal tajniku vrsto pravic, med katerimi je zelo pomembna skrb za pravilnost in zakonitost dela administracije. Ta pravica je toliko pomembnejša, ker je dal novi zakon načelnikom oddelkov pra-

vico izdajati odločbe v upravnem postopku in je bila od njihove strokovne sposobnosti odvisna kvaliteta upravnega postopka in končne odločbe. Praksa vseh prejšnjih let je pokazala, da je upravni aparat Mestnega ljudskega odbora Ljubljane v upravnem postopku večkrat kršil pravice državljanov in da so bile odločbe nezakonite. Nova ureditev, ki je postavila tajnika kot odgovorno osebo za pravilnost in zakonitost poslovanja upravnega aparata, je na ta način skušala doseči zboljšanje poslovanja lokalne uprave. Ocenjujoč delo upravnega aparata Mestnega ljudskega odbora v teku zadnjih dveh let lahko postavimo ugotovitev, da se je to delo v pogledu pravilnosti in zakonitosti poslovanja znatno poboljšalo.

Čeprav reorganizacija Mestnega ljudskega odbora še skoraj vse leto 1952 ni bila dosledno in dokončno izvedena — saj so se vršile volitve v zbor proizvajalcev šele 2. decembra in volitve v mestni zbor 7. decembra istega leta — si je vendar Mestni ljudski odbor tekom leta silno utrdil svoj samoupravni značaj. Po novih načelih je Mestni ljudski odbor v tem letu postal osnovni in originalni organ oblasti v našem mestu. Njegova pristojnost je postala v vseh zadevah neposredna, to se pravi, da so spadale v njegovo pristojnost vse naloge državne oblasti, kolikor niso bile z zakonom ali z drugimi predpisi izrecno pridržane višjim državnim organom. Ločitev »lastnega« in »prenesenega« delokroga je odpadla. Skladno s tem pa je odpadla tudi tako imenovana »dvojna odgovornost« upravnih organov, to je odgovornost ljudskemu odboru in višjim upravnim organom. Upravni organi Mestnega ljudskega odbora so bili doslej odgovorni za svoje delo izključno Mestnemu ljudskemu odboru. Ta nova koncepcija samoupravnosti, ki jo je dal novi zakon, je ena izmed bistvenih značilnosti naše socialistične demokracije. Z njo je bila poudarjena samoupravna vloga našega mestnega predstavniškega organa v enotnem sistemu celotne organizacije organov državne oblasti.

*

Vzporedno s temi spremembami je bila v aprilu 1952. leta izvedena tudi nova upravna razdelitev Ljubljane. Dne 18. aprila je Ljudska skupščina LRS izdala zakon o razdelitvi ljudske republike Slovenije na mesta, okraje in občine. Na podlagi tega zakona je bila Ljubljana razdeljena na ožje mestno območje in na dve občini. Meje Ljubljane so se spremenile. Na novo je bilo vključenih v mestno področje približno 7500 ha površin ter okrog

7200 prebivalcev. Mestno področje je merilo okrog 20.000 ha z okrog 132.000 prebivalci. Odpravljeni sta bili dve občini: občina Polje s ca. 12.000 prebivalci in občina Šentvid s ca. 7000 prebivalci. Z novo razdelitvijo so bila k mestu priključena naslednja naselja okoliških krajev:

Ožjemu mestnemu območju je bilo priključeno naselje Kozarje z delom naselja Majland ob Tržaški cesti ter naselja Grič, Babna gorica, Daljna vas, Lavrica, Orle, Sela pri Rudniku in Srednja vas. Prav tako je bilo priključeno mestu kmetijsko posestvo Bokalce kot arondirana celota.

Občini Polje so bile priključene vasi oziroma naselje Bizovik, Dobrunje, Zadvor, Zavogljje, Češnjica, Podlipoglav, Sadinja vas, Sostro, Zagradišče, Podmoljnik, Šent Pavel, Javor in del Besnice.

Občini Šentvid je bilo priključeno Šmartno pod Šmarno goro ter Tacen, Medno, Stanežiče, Dvor, Podutik, Dolnice, Glinica, Kamna gorica in Toško čelo.

Z ustanovitvijo občin se je postavilo vprašanje pristojnosti obeh občin v okviru mesta. Obe občini sta prišli v podoben odnos, v kakršnem so občine do okraja, upoštevajoč pri tem, da je bilo mesto v nekaterih ozirih enota in da je bilo treba zaradi tega pristojnosti obeh občin zmanjšati. Vse ostalo področje mesta pa je bilo vezano neposredno na Mestni ljudski odbor. Zamisel, da bi se v bolj oddaljenih predelih mesta organizirale posebne pisarne (izpostave Mestnega ljudskega odbora), je bila takrat po daljših diskusijah opuščena.

Na svojem zasedanju v maju 1952. leta je Mestni ljudski odbor na podlagi pooblastil, ki mu jih je dal zakon o reorganizaciji ljudskih odborov, predpisal začasno organizacijo in število delovnih mest v administraciji obeh občin. Administracija obeh občin, ki jo je vodil tajnik občine, je bila razdeljena na tri organizacijske enote: tajništvo, odsek za gospodarstvo in komunalne zadeve in odsek za zdravstvo, socialno politiko ter prosveto in kulturo. V 1952. letu je bilo v administraciji občine Šentvid sistematiziranih devet delovnih mest, v administraciji občine Polje pa enajst.

Oba občinska odbora pa nista zaživela kot ljudska odbora v pravem pomenu besede, ker dejansko nista izvrševala večine pomembnejših oblastvenih kompetenc, katere je še naprej izvrševal na njunih področjih Mestni ljudski odbor. Proračuna obeh občin sta obsegala samo postavke za kritje izdatkov v zvezi s poslovanjem njunega uprav-

nega aparata. Glede na dejstvo, da sta oba občinska odbora razpolagala le z omejenimi finančnimi sredstvi, sta bila le nekakšna pomožna organa Mestnega ljudskega odbora, v nekaterih pogledih pa deloma še celo samo administrativni ekspozituri Mestnega ljudskega odbora. Oba občinska odbora, kakor tudi njihovi sveti, so izvrševali le posvetovalno funkcijo v tem smislu, da so o vseh zadevah, o katerih bi morala samostojno odločati, le razpravljala in dajala predloge, ki so se nato reševali v aparatu Mestnega ljudskega odbora. Kljub gotovim prizadevanjem, ki jih je podvzel Mestni ljudski odbor, da bi si pridobila oba občinska ljudska odbora večjo samostojnost, ta prizadevanja niso rodila uspeha.

*

Dne 5. decembra 1952. leta je bila zadnja seja Mestnega ljudskega odbora v sestavu, kakršen je bil postavljen v maju ob reorganizaciji. V decembru pa so bile volitve v mestni zbor in zbor proizvajalcev. Te volitve bodo v zgodovini našega mesta zapisane med najpomembnejšimi dogodki. Delavci Ljubljane so prvič v zgodovini volili svoje predstavnike v svoje predstavniško telo — zbor proizvajalcev, ki jih bo zastopal v lokalnem oblastvenem organu — Mestnem ljudskem odboru. Po teh volitvah je nastopila četrta mandatna doba Mestnega ljudskega odbora.

V mestni zbor je bilo izvoljenih 70 odbornikov, v zbor proizvajalcev pa 47 odbornikov. Mestni ljudski odbor je torej štel odslej 117 odbornikov.

V mestni zbor so volili vsi mestni prebivalci, ki so bili vpisani v volilni imenik, v zbor proizvajalcev pa so volili le delavci in uslužbenci, ki so delali v proizvodnji, prevozništvu in trgovini in sicer: delavci in uslužbenci gospodarskih podjetij, kmetje, ki so bili člani kmetijskih zadrug, obrtni mojstri, pomočniki in taki delavci, ki so delali v obrtnih obratih in delavnicah, oziroma taki, ki so bili člani obrtniških zadrug.

Volitve v zbor proizvajalcev so bile v štirih volilnih skupinah. V prvi volilni skupini, ki je obsegala industrijo, gozdarstvo, gradbeništvo, komunalo in promet, je bilo izvoljenih 36 odbornikov. V kmetijski volilni skupini, ki je obsegala tri podskupine in sicer: državna kmetijska posestva, kmetijske delovne zadruge in splošne kmetijske zadruge, je bil v vsaki podskupini izvoljen po en odbornik. Tretja volilna skupina, ki je obsegala trgovino in gostinstvo, je dala štiri odbornike. Isto število odbornikov je bilo izvoljenih tudi v skupini, ki je obsegala obrt.

Pri volitvah v mestni zbor je od 97.595 volilnih upravičencev volilo 89.730 (upravičeno odsotnih je bilo 6932) ali 98.9 %. Neveljavnih glasov je bilo 3523 ali 3,93 %, od tega je bilo črtanih glasovnic 2,8 %.

Po teh volitvah je bil Mestni ljudski odbor Ljubljane sestavljen iz dveh domov: iz mestnega zbora, kot predstavniškega telesa vseh državljanov mesta in zbora proizvajalcev kot predstavniškega telesa proizvajalcev. S tem je bila zaključena reorganizacija, ki se je začela spomladi in Mestni ljudski odbor je dobil končno obliko v duhu načel novega splošnega zakona o ljudskih odborih oziroma republiškega zakona o ljudskih odborih mest in mestnih občin.

V novembru 1953. leta pa je bil v zvezi s predstoječimi volitvami v republiški zbor proizvajalcev, ki so bile po novem volilnem sistemu, izvoljen nov zbor proizvajalcev Mestnega odbora, ki je štel 160 odbornikov. Število odbornikov se je torej zvišalo za 13 in je bila v zvišanem številu članov zbora proizvajalcev izražena stalna rast proizvodnje v Ljubljani. Volitve so bile dne 6., 7. in 8. novembra. Po spremenjenem volilnem sistemu so se volitve izvedle za dve skupini: skupino industrije (trgovina in obrt) in skupino kmetijstva. Od skupnega števila 60 odbornikov je odpadlo na skupino industrije 58 odbornikov in na skupino kmetijstva dva odbornika. Izvoljeno je bilo 31 delavcev, dva kmeta, 8 direktorjev in 14 nameščencev.

Mestni ljudski odbor je po novembrskih volitvah v zbor proizvajalcev štel 130 odbornikov.

*

Po decembrskih volitvah v 1952. letu je izvrševal Mestni ljudski odbor svoje oblastvene funkcije na skupnih sejah obeh zborov in na ločenih sejah mestnega zbora in zbora proizvajalcev. Ker pa se je v praksi pokazalo, da so skupne diskusije mnogo kvalitetnejše in živahnije kot ločene diskusije in da pride na skupnih sejah do boljših zaključkov, je Mestni ljudski odbor od srede julija 1954. leta uvedel prakso, da sta se sklicevala oba zbora večkrat na skupne seje o zadevah, za katere sta oba zbora enakopravna, glasujeta pa ločeno.

V tajništvu Mestnega ljudskega odbora je bila ustanovljena skupščinska pisarna za pomoč predsedniku in tajniku pri pripravljanju sej Mestnega ljudskega odbora, za izdelovanje zapisnikov, evidenco sklepov itd.

Mestni ljudski odbor je izvrševal upravne zadeve po svojih svetih. V zadnjih letih je vzporedno z decentralizacijo in demokratiza-

cijo oblasti prešlo veliko kompetenc na Mestni ljudski odbor in se je pri svetih namrgadilo ogromno dela. V organizacijskem sestavu, v kakršnem so bili izvoljeni v maju 1952. leta, sveti tekom časa niso zmogli več svoje obsežne resorne problematike. Izredno so narasli komunalni problemi, problemi stanovanjske politike in izgradnje stanovanj, zdravstveni in socialni problemi itd. Praksa je prerasla določila zakona o ljudskih odborih, ki določa pet svetov in potrebe so narokovale, da so se nekateri obstoječi sveti razdelili v dva sveta in da so se ustanovili tudi novi sveti.

Zaradi gornjih razlogov je Mestni ljudski odbor 16. julija 1954. leta zvišal število svetov oziroma ustanovil nove svete, tako da je bilo od julija naprej pri Mestnem ljudskem odboru osem svetov in sicer: svet za gospodarstvo, svet za gradbene in komunalne zadeve, svet za stanovanjske zadeve, svet za prosveto, svet za kulturo, svet za zdravstvo, svet za socialno varstvo in svet za notranje zadeve. Vsak svet je imel svojega tajnika, ki je bil obenem načelnik tajništva. Obenem je bilo tudi zvišano število posameznih svetov.

Sveti so pokazali veliko aktivnost. Nekateri so imeli svoje seje tudi po dvakrat tedensko. Na podlagi temeljnih proučevanj in analiz o problematiki na svojih upravnih področjih so seznanjali Mestni ljudski odbor o važnih problemih in pripravljali potrebne predloge.

Vzporedno z ustanovitvijo novih svetov pa je bilo treba tudi organizirati temu ustrezajočo administracijo. Oddelki, ki so bili organizirani v maju 1952. leta, so se pozneje preimenovali v t a j n i š t v a. V juliju 1954. leta so bila organizirana pri vseh svetih naslednja tajništva: tajništvo za gospodarstvo, tajništvo za gradbene in komunalne zadeve, tajništvo za stanovanjske zadeve, tajništvo za prosveto, tajništvo za kulturo, tajništvo za zdravstvo, tajništvo za socialno varstvo in tajništvo za notranje zadeve. Številčni sestav uslužbenstva je bil ojačen, o čemer je bilo že prej govora.

*

V desetih letih svojega obstoja je Mestni ljudski odbor prehodil razvojno pot, ki je imela v posameznih obdobjih svoje posebne značilnosti, izvirajoče iz družbenih in ekonomskih sprememb, ki so se dogajale od osvoboditve v naši državi. Te spremembe so imele v poedinih obdobjih vpliv na organizacijo in delo našega mestnega predstavniškega organa. Organizacijo in delo Mestnega ljudskega odbora pa lahko ocenimo samo s stališča

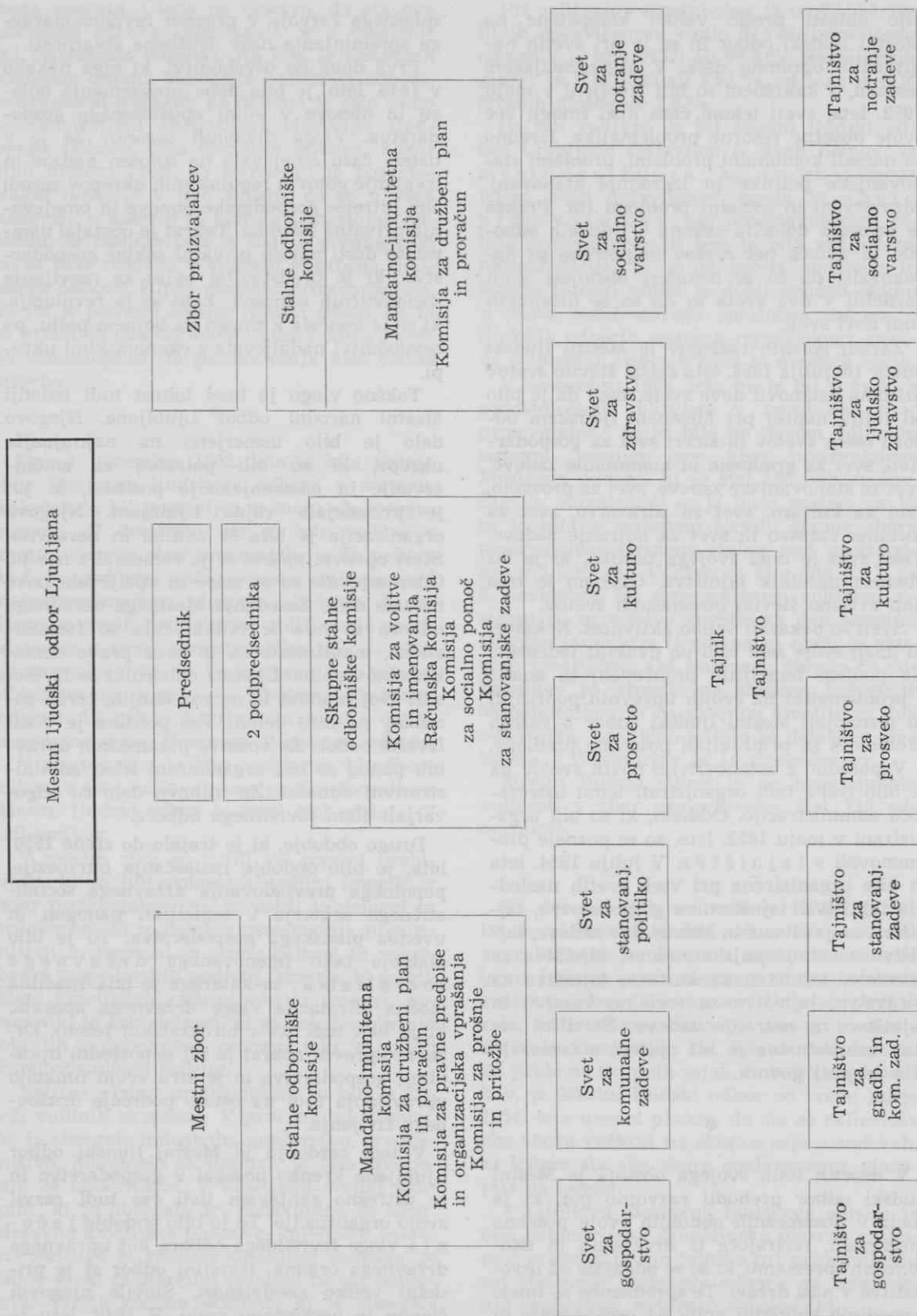
splošnega razvoja v procesu revolucionarnega spreminjanja naše družbene stvarnosti.

Prva doba po osvoboditvi, ki sega nekako v 1946. leto, je bila doba prevzemanja oblasti in obnove v vojni opustošenega gospodarstva. Vloga državnih organov se je v tistem času omejevala na splošen nadzor in izvajanje gotovih regulativnih ukrepov zaradi čim hitrejše gospodarske obnove in omejevanja privatne lastnine. Takrat je obstajal namreč še dosti močan privatni sektor gospodarstva, ki je predstavljal oviro za razvijanje socialističnih odnosov. Zato se je revolucija, ki se je končala z zmago na bojnem polju, po osvoboditvi nadaljevala z ekonomskimi ukrepi.

Takšno vlogo je imel takrat tudi tedanji Mestni narodni odbor Ljubljane. Njegovo delo je bilo usmerjeno na najnujnejše ukrepe, ki so bili potrebni za zmanjševanje in odstranjevanje posledic, ki jih je prizadejala vojna Ljubljani. Njegova organizacija je bila še zasilna in nerazvita. Stari upravni aparat se je zamenjal z novim. Odstranjevale so se stare in vpeljevale nove metode dela. Zasedanja Mestnega narodnega odbora so bila le redka. Bila so formalistična, manifestativna in brez prave demokratske vsebine. Ljudski odborniki so izvrševali svoj mandat le na zasedanjih, izven zasedanj pa niso delali. Vso politiko je vodil Izvršni odbor. Za vodstvo posameznih upravnih panog so bili organizirani šibki administrativni oddelki. Za njihovo delo so odgovarjali člani Izvršilnega odbora.

Drugo obdobje, ki je trajalo do srede 1950. leta, je bilo obdobje razlašanja buržoazije, popolnega prevladovanja državnega socialističnega sektorja v temeljnih panogah in uvedba planskega gospodarstva. To je bilo obdobje tako imenovanega državnega socializma, za katerega je bila značilna močna afirmacija vloge državnega aparata, ki je bila tudi izvor birokratskih teženj. Državni upravni aparat je bil neposredni upravitelj gospodarstva in je širil svojo funkcijo upravljanja tudi na ostalo področje družbenega življenja.

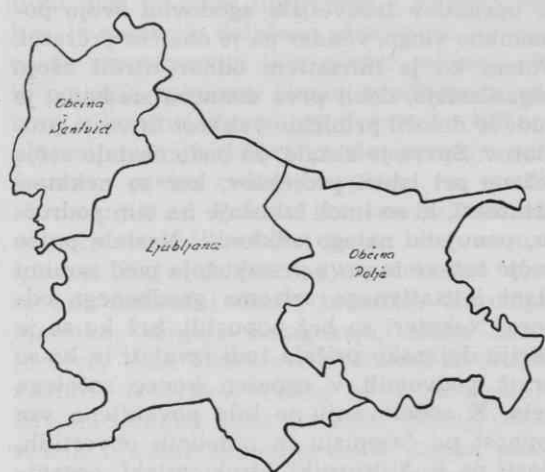
V tem razdobju je Mestni ljudski odbor Ljubljane krepko posegal v gospodarstvo in je ustrezno zahteval tisti čas tudi razvil svojo organizacijo. To je bilo obdobje j a č e n j a vloge Izvršilnega odbora kot upravnega državnega organa. Izvršilni odbor si je pridobil veliko neodvisnost. Število njegovih članov je neprestano raslo. V 1948. letu je štel Izvršilni odbor 22 članov. Članj Izvršilnega odbora so kot plačani poverjeniki načelovali poverjeništvom. Snovala so se vedno

Organizacijska shema Mestnega ljudskega odbora Ljubljana od julija 1954 dalje

nova poverjeništa in vzporedno s tem se je številčno zvišal tudi upravni aparat. Za operativno-upravno vodstvo podjetij so bile organizirane razne uprave in direkcije. To je bila doba silnih naporov Mestnega ljudskega odbora za razvoj mestnega gospodarstva. V to dobo spada mnogo na novo ustanovljenih podjetij. Mestni ljudski odbor se je na zasedanjih omejeval le na oblastveno-zakonodajno funkcijo. Pri ogromnem delu v zvezi z upravljanjem gospodarstva so bili organizirani za pomoč Mestnemu ljudskemu odboru rajonski ljudski odbori.

Doba po 1950. letu pa pomeni bistveno novo razdobje v razvoju naše ljudske revolucije. To je bilo obdobje prehoda od državnega socializma v višjo stopnjo družbenega razvoja, temelječe na družbenem gospodarjenju s proizvodjalnimi sredstvi. Vse gospodarsko živ-

Zemljevid upravne razdelitve aprila 1952

ljenje se je osvobajalo administrativnega vodstva s strani državne uprave. Država je zadržala le funkcijo občega vodstva, nadzorstva in osnovnega planiranja.

V tem obdobju je Mestni ljudski odbor Ljubljane prilagodil svojo organizacijo novim družbenoekonomskim odnosom. V neprestanem poglobljanju socialistične demokracije se je zmanjševala vloga Izvršilnega od-

bora, krepila pa se je vloga in avtoriteta Mestnega ljudskega odbora kot celote. V tem procesu se je v septembru 1951. leta znižalo število članov Izvršilnega odbora na enajst. Vzporedno s tem se je znižalo tudi število poverjeništev. V posameznih organih Mestnega ljudskega odbora pa so se že kazali družbeni elementi. Vodstvo nekaterih upravnih panog so namesto plačanih poverjenikov prevzemali v svoje roke sveti kot kolegialni družbeni organi. Kot končni rezultat vse večje demokracije državnih oblastvenih organov je v 1952. letu Mestni ljudski odbor z uvedbo zбора proizvodjalcev in odpravo Izvršilnega odbora doživel svojo najbolj revolucionarno spremembo po osvoboditvi.

V tem obdobju je 1954. leto značilno po pospešenem razvijanju družbenega samoupravljanja na vseh področjih dela. V tem letu je bilo uvedeno družbeno samoupravljanje stanovanjskih hiš, ki pomeni enega najbolj revolucionarnih korakov v procesu razvijanja samouprave v tem letu. V Ljubljani je v decembru 1954 sodelovalo v hišnih svetih okoli 6000 državljanov. Konec novembra in v začetku decembra je bilo na zborih volivcev izvoljenih v šolske odbore kot družbene organe 838 državljanov. Že prej je bilo uvedeno družbeno upravljanje na področju zdravstva in socialnega zavarovanja, kjer sodelujejo državljani v organih teh samoupravnih organizacij. V novembru so bili izvoljeni organi družbenega upravljanja na ljubljanskih visokih šolah. V podjetjih pa se že od konca 1950. leta vedno bolj usposablajo za upravljanje delavski sveti in upravni odbori. Sredi leta 1954 je bilo v Ljubljani vključenih v delavskih svetih 6132 delavcev in nameščencev (4916 delavcev in 1216 nameščencev). V decembru 1954. leta je na področju Ljubljane v organih delavskega in družbenega upravljanja bilo vključenih nad 13.000 državljanov.

Nagel razvoj družbenega samoupravljanja pa je zahteval še nove demokratične oblike odločanja in samoupravljanja. Kot ena izmed takih oblik se poraja — k o m u n a.